

7. Náboženský život ľudí

K neodmysliteľným rozmerom ľudského bytia patrí aj viera a nábožnosť. Možno povedať, že náboženská činnosť človeka venčí všetko, čím je a čo robí. Ľudia žijúci na tejto zemi sa venujú mnohým veciam – práci, kultúre, vzdelaniu, športu atď. Zároveň si uvedomujú, že to všetko je krásne, ale nenapĺňa ich to ich život celkom a úplne. Zakúšajúc pomínutelnosť všetkého pozemského si uvedomujú, že ich posledný cieľ musí byť krajší, plnší, trvalý. Pán Boh stvoril to podivuhodné bytie, ktoré nazývame človekom, a ktorého srdce bolo, je a bude nespokojné, kým nenájde plnosť pravdy, lásky a života. Preto viera a nábožnosť patrili včera, patria dnes a napriek názorom niektorých ľudí – budú patriť aj zajtra do projektu ľudského bytia i života.

V začínajúcej sa poslednej kapitole tejto knihy chceme čitateľovi priblížiť rozličné prejavy – mnohé podoby – rôznorodé tváre viery a nábožnosti obyvateľov Reľova a Hágov na javisku dejín. Téma je široká a dalo by sa o nej veľa písať. Prakticky sa budeme snažiť zachytiť hlavné črty náboženského života, počnúc opisom viery našich predkov i nás. V ďalšej časti si priblížime miesta náboženského kultu na území farnosti, ako aj ich krátku históriu. Vo štvrtej podkapitole si povieme o kňazoch, ktorí pôsobili a pôsobia vo farnosti Reľov, so zreteľom na hlavné záujmy a ťažkosti jednotlivých dejinných etáp. Tému kapitoly o náboženskom živote obyvateľov Reľova a Hágov zakončíme rozprávaním o našich rodákoch, ktorí sa rozhodli vykročiť na cestu duchovného povolania – či už ako kňazi alebo rehoľné sestry.

7.1. Prejavy viery pred založením farnosti

Čo to znamená „veriť“? Nepúšťame sa náhodou do diela, ktoré nemožno na papieri zachytiť? Aj áno, aj nie. Áno preto, lebo viera je predovšetkým tajomné pôsobenie Boha v živote človeka a má toľko podôb, koľko je ľudí a ich vnútorných svetov. Nie preto, lebo aj viera má svoje viditeľné prejavy, ktoré možno vidieť, počuť, zažiť, skúsiť. Viera a nábožnosť sa dajú prejavovať i vnímať na rôzne spôsoby – vo forme duchovnej, ale i materiálnej. Prejavom nábožnosti je z jednej strany modlitba, pieseň, púť, náboženská slávnosť, ale z druhej strany taktiež kostol, prícestná kaplnka, kríž v poli, obrazy svätých v našich príbytkoch, modlitebná knižka, kvety na oltári atď. Všetko to dáva tušiť o úcte, ktorú človek preukazuje Bohu. O tom chceme vlastne písať v prvých dvoch

častiach tejto kapitoly – o tom, ako prejavovali svoju úctu voči Bohu naši predkovia a ako ju dávame najavo my. Vyjadrujeme nádej, že toto rozprávanie bude pre nás obohatením i povzbudením.

Stredovek a husitské vpády: Náboženský život našich predkov v stredoveku sa dá popísať len veľmi ťažko – zvlášť ak v obci dlho nebol ani kostol ani kňaz. Na základe vtedajších pomerov však môžeme s veľkou pravdepodobnosťou prijať, že život ľudí v stredoveku bol poznačený a úzko súvisel s katolíckou vierou a Cirkvou. Viera sa prijímala podľa známej zásady: „*Cuius regio, eius religio*“, čo znamená: „*Koho zem, toho náboženstvo*“. Keďže zemepánom obce Reľov bolo dlhé roky červenokláštorské panstvo a jeho správcami predovšetkým rehoľa kartuziánov, je zrejmé, že naši predkovia boli od počiatku spojení s katolíckou vierou.

Zároveň možno povedať, že vo viere a nábožnosti stredovekého človeka bola hlboko zakorenená sila poverčivosti a strachu, ktorá sa prejavovala najmä pri ľudových zvykoch (napr. pri krste, svadbe, pohrebe, na Luciu, na Vianoce atď.) a tiež pri liečení niektorých chorôb. Niektoré povery sa zachovali veľmi dlho. Starší spomedzi nás si ešte môžu pamätať na obecného pastiera v Hágoch, ktorý na jar prevádzal všetky kravy cez miesto, kde predtým zakopal kňazskú štólu. Malo to zabezpečiť ochranu stáda pred nežiaducimi vplyvmi. Takisto bolo možné stretnúť ľudí, ktorí vedeli „porábať“ i „stiahnuť porobisko“.

Zaiste by sme mohli položiť otázku: „Aký vplyv mohli mať rehoľníci v Červenom kláštore na každodenný náboženský život ľudí na druhom konci Zamaguria?“ Možno nie veľký, ale z druhej strany treba povedať, že neboli tu len kartuziáni. V šírení a udržiavaní katolíckej viery im pomáhal aj farár v Spišských Hanušovciach, ktorý bol príslušníkom rehole križovníkov v Lendaku. Môžeme predpokladať, že katolícka nábožnosť našich predkov sa formovala predovšetkým „v tieni“ spišskohanušovskej farnosti, hoci oficiálne boli Reľov a Hógy dlhý čas filiálkami Veľkej Lesnej a neskôr nakrátko Spišskej Starej Vsi.

V súvislosti s vierou stredovekého človeka treba spomenúť husitské a bratricke vpády do Zamaguria v 15. storočí. Viac o nich bolo napísané v druhej kapitole. Na tomto mieste možno povedať aspoň toľko, že naši predkovia v tom období azda po prvý raz trpeli pre vieru, hoci o tom pravdepodobne ani netušili. Roku 1431 husiti vtrhli do Zamaguria prvýkrát. Podľa historických prameňov vyplienili Červený kláštor a Starú Ves. Väčšie škody narobili pri druhom prepade roku 1433. Opäť vyplienili Červený kláštor a malú osadu Havka vypálili. Z toho môžeme usudzovať, že podobne obstáli aj ostatné zamagurské dediny, medzi nimi

aj Reľov, ktorý patril husitmi nenávideným kartuziánom v Červenom kláštore a ležal na pomerne ľahko prístupnej ceste zo Starej Vsi do Kežmarku.¹

Reformácia: Ďalšia dôležitá vec, ktorej sa treba dotknúť, je reformácia a protireformácia. Dôsledkom skromných materiálov a údajov v literatúre o reformácii v Zamagurí jestvuje všeobecné presvedčenie, že myšlienky reformácie buď neprenikli za pohorie Spišskej Magury, alebo sa u obyvateľov stretli s takým odporom, že sa nemohli ujať. Musíme však uvážiť, že také veľké hnutia, akým bola reformácia, si dobývajú všetky kraje bez rozdielu, či sú bližšie alebo vzdialenejšie od miesta ohniska. Rozdiel môže byť len v časovom poradí, v ktorom vzdialenejšie kraje nasledujú za bližšími. Odľahlosť Spišskej Magury nebola a ani nemohla byť zábranou pred neustávajúcim privalom nových myšlienok – tým viac, že samotné katolícke duchovenstvo na Spiši sa vcelku pomerne skoro stalo stúpencom nového vierovyznania.

Iným významným činiteľom bola skutočnosť, že po odchode kartuziánov z Červeného kláštora roku 1563, nebolo na celom území Spišskej Magury jediného silného centra, ktoré by sa mohlo účinne postaviť na odpor reformátorským myšlienkam. Päť rokov po odchode kartuziánov sa stal panovníkom červenokláštorského panstva Gašpar Magóczy a jeho dedičia. Nový majiteľ bol oduševneným stúpencom reformácie a rozširoval ju aj v poddanských obciach kláštora. Rodina Magóczyovcov bola teda prvým priekopníkom reformácie v radoch poddaných Červeného kláštora. Zdá sa, že v tom ešte nedosiahla trvalejší úspech pre tvrdý odpor magurského duchovenstva, ktoré pre slabosť Spišskej Kapituly, bolo pod značným vplyvom krakovského biskupa – prísne dozerajúceho na to, aby sa reformačné myšlienky v údolí Dunajca šírili ťažšie ako na ostatnom území Spiša.

Roku 1608 sa stal novým zemepánom červenokláštorského panstva kežmarský gróf Štefan Tököly, ktorého neskorší kamaldulský historik nazýva „prvým svedkom evanjelikov“. Z týchto slov možno usúdiť, že za jeho panovania sa v poddanských obciach kláštora nové vierovyznanie už pevne uchytilo. Okrem toho, začiatkom 17. storočia patrilo takmer celé Zamagurie (istý čas aj obce Reľov i Hágy) Jurajovi Horvath-Paločayovi, ktorý po svojich predchodcoch na Nedeckom hrade (Hieronym Laski, Ján Horvath) zdedil a prijal reformačné myšlienky. Následne ich patronátnym právom násilne zavádzal aj medzi svojich nových poddaných. Na okraj možno spomenúť, že sám Juraj Horvath-Paločay študoval priamo vo Wittenbergu – centre reformácie. Vidíme teda, že pre prijatie reformácie boli v Zamagurí celkom priaznivé podmienky.

O Paločayovcoch je známe, že s poddanými Červeného kláštora zaobchádzali veľmi tvrdo. Zdá sa, že to nie je náhoda. Ich správanie núti k presvedčeniu, že bolo vyvolané odporom ľudu k novému vierovyznaniu. Podľa priznania samotných Paločayovcov, mali s obcami určité spory, ale nešlo o zásadné veci, pretože „*farári spravovali svoje farnosti vždy pokojne a riadne*“. V Zamagurí im patrili tieto farnosti: Spišská Stará Ves, Matiašovce, Spišské Hanušovce, Lechnica a Veľká Lesná, ktorej filiálkami boli obce Reľov i Hágy. Ak vezmeme do úvahy, že na strane zemepána boli všetky prostriedky na presadenie jeho zámerov a uvažíme, akými horlivými stúpenkami reformácie boli Paločayovci a ako bezohľadne nakladali s poddanými, niet dôvodov pochybovať o tom, že evanjelické náboženstvo zaviedli do všetkých svojich farností.

A predsa to nie je také jasné. O reformácii vo Veľkej Lesnej sú zachované len veľmi skromné správy. Sú historici, ktorí tvrdia, že tam nikdy neboli evanjelické bohoslužby. Z druhej strany, spišskonovoveský evanjelický farár Andrej Czirbesz medzi evanjelickými bratstvami na území Spiša, ktoré boli ustanovené na synode v Spišskom Podhradí roku 1614, uvádza aj „Bratstvo dunajecké“, v ktorom mala byť aj Veľká Lesná a Spišské Hanušovce. Zároveň spomína meno evanjelického pastora vo Veľkej Lesnej, ktorým mal byť Ján Richvaldi a po ňom Juraj Maulius.

O Spišských Hanušovciach by sa azda dalo predpokladať, že katolícke vierovyznanie ostalo zachované – z toho dôvodu, že patrónmi kostola boli miechovskí križovníci, ktorých členovia zastávali vo farnosti aj funkciu miestneho farára. Predsa však po ich odchode z Lendaku roku 1593 postihol Spišské Hanušovce podobný osud ako okolité farnosti. Potvrďuje to zachovaný zápis jedného z miechovských rehoľníkov, ktorý zaznačil, že ani táto obec nebola ušetrená pred šírením reformačných myšlienok, ktoré hlásali niekoľkí do obce vyslaní kazatelia. Ich mená sa však neuvádzajú. O pridaní zamagurských kňazov k evanjelickému náboženstvu hovorí aj okolnosť, že po zániku reformácie na území Spišskej Magury, do všetkých zamagurských farností prichádzali kňazi z poľskej Haliče, ktorí boli istejšou zárukou rozvoja katolíckeho náboženstva.²

Protireformácia: Evanjelické vierovyznanie netrvalo na území Spišskej Magury dlho. V tom sa reformácia v údolí Dunajca zásadne líši od reformácie v údolí Popradu a Hornádu. Zo Zamaguria bola reformácia čoskoro vytlačená, a to úplne a bez stopy. Príčiny sú celkom jednoduché – nebolo tu nemecké obyvateľstvo a zemepáni, ktorí šíрили evanjelické náboženstvo, veľmi rýchlo stratili svoje územie i vplyv. Už roku 1625 sa stal majiteľom červenokláštorského panstva gróf Pavol Rákoczy, ktorý

mal panovníkom Ferdinandom II. výslovne nariadené, aby na získanom území šíril katolícke vierovyznanie. Tak sa v spomínanom roku začína v Zamagurí protireformačná činnosť – rekatolizácia.

Tento proces sa však neudial hneď a naraz. Boj o víťazstvo katolíckej viery trval niekoľko rokov. V Spišskej Starej Vsi sa skončil roku 1632, v iných farnostiach ešte neskôr. Zdá sa, že protireformačné akcie boli oveľa zdĺhavejšie ako reformačné. V nemalej miere sa o to pričínili evanjelickí pastori, ktorí v ťažkých chvíľach prejavili veľa obetavosti, trpezlivosti a húževnatosti. Svoje farnosti opúšťali spravidla len pod hrozbou násilia, a ani potom sa ešte celkom nevzdávali. Okrem toho – katolícki kňazi prichádzali do zamagurských farností z poľskej Haliče a slovenské obyvateľstvo ich nie vždy srdečne prijímalo.

Piebeh reformácie i rekatolizácie – často groteskný – možno dobre ilustrovať na príklade Spišskej Starej Vsi. Starovešťania sa ku katolíckej viere vrátili zásluhou Mikuláša Anuskewicza, ktorý bol kaplánom grófa Pavla Rákoczyho v Červenom kláštore. Na vtedajšiu dobu bol vysoko vzdelaným človekom – mal doktorát z teológie a oboch práv. V Spišskej Starej Vsi bol v tom čase evanjelickým pastorom Juraj Caesarius. V snahe vytlačiť ho so Starej Vsi používal Mikuláš Anuskewicz rozmanité spôsoby – raz prehovoril niekoľkých občanov, aby vypýtali od kostola kľúče, inokedy prehovoril správcu červenokláštorských majetkov, aby hospodársky a finančne prinútil pastora k odchodu zo staroveskej fary, alebo sa snažil vymôcť od kostola kľúče pod zámienkou zvonenia proti búrke.

Keď sa ale Caesarius nijakým spôsobom nedal obmäkčiť, použil Anuskewicz proti nemu iný postup – pod trestom „*straty hlavy a peňazitej pokuty vo výške 12 zlatých*“ zakázal Starovešťanom účasť na evanjelických bohoslužbách v staroveskom kostole. Získal si aj staroveský magistrát, aby nenaháňal ľudí do kostola. Ľud zasa poučil, aby pred magistrátom tvrdil, že na bohoslužbách v kostole sa nezúčastní do tej doby, kým ich bude odbavovať terajší kňaz. Anuskewicz získal od zemepána Pavla Rákoczyho písomné vymenovanie za staroveského farára. Avšak Spišská Kapitula, od ktorej žiadal potvrdenie pre svoju funkciu, s tým nesúhlasila. Preto odišiel na dlhší čas do Poľska.

Za neprítomnosti Anuskewicza konal evanjelický pastor denne procesie – pozoroval však medzi veriacimi akýsi nepriateľský postoj voči svojej osobe. Obávajúc sa nepríjemností, nenocoval na fare, ale pod strechou kostola. No ani táto obozretnosť mu nepomohla, pretože pri prepade fary skupinou neznámych ľudí 12. júna 1632 bol nájdený vo svojej skrýši, z ktorej bol násilu vyvlečený do sakristia a odtiaľ vyhodený von. Touto udalosťou sa boj medzi predstaviteľmi oboch vierovyznaní

ešte neskončil. Caesarius síce opustil Spišskú Starú Ves, ale len na kratší čas a znova sa vrátil, aby aj ďalej pokračoval vo svojej funkcii. Nakoniec správca červenokláštorských majetkov Matej Nemessany prišiel 12. augusta 1632 z kláštora s niekoľkými hajdúchmi, ktorí vnikli do pastorovho bytu a vyhodili z neho nielen pastora, ale aj celú jeho rodinu so všetkým zariadením a dobytkom. Faru zostali strážiť hajdúsi cez niekoľko dní, až 19. augusta sa do nej nastáhoval nový farár Mikuláš Anuskewicz.

O celej tejto udalosti hovorí Mikuláš Anuskewicz vo svojej sťažnosti ku Spišskej Kapitule len toľko, že *„jeho predchodca bol pozbavený dušpastierskej činnosti a spravovania staroveskej fary z určitých rozumných dôvodov, vzhľadom na príkaz zemepána a patróna staroveského kostola grófa Pavla Rákocyzho”*. Tento vymenoval Mikuláša Anuskewicza za farára v Spišskej Starej Vsi a Spišská Kapitula dala k tomu svoj súhlas. Tým bol v podstate boj o staroveskú faru a kostol rozhodnutý, ale ešte neskončený. Vo svojej sťažnosti ku Spišskej Kapitule sa Anuskewicz ponosuje, že Juraj Caesarius sa snaží všelijakými spôsobmi získať stratenú staroveskú faru.

K rozhodujúcemu a poslednému stretnutiu medzi oboma kňazmi došlo 14. októbra 1632. O tom sa dozvedáme z ďalšej sťažnosti Mikuláša Anuskewicza ku Spišskej Kapitule. Miestom tohoto posledného stretnutia bol staroveský kostol a svedkami boli všetci miestni veriaci a vikár. Stalo sa to počas bohoslužieb, na ktoré prišiel aj Caesarius. Vo vhodnom okamihu vyskočil z lavice, v ktorej sedel, postavil sa doprostred kostola a takto sa rozkričal na Anuskewicza: *„Ty Kain a Judáš! Ty tyran a syn najskazenejšej ženy, čo si ma ako zlodej okradol a ako zbojník vyhodil z farnosti!”* Keď sa ho Anuskewicz snažil upokojiť, vyhrážal sa a kričal *„Zabijem ťa, Judáš, skolím ťa, alebo ako odpadlíka ťa dám poviazať!”* Anuskewicz sa znova snažil Caesariusa ukládať, ale ten s rovnakým hnevom pokračoval: *„Ak tu budeš naďalej konať bohoslužby, odvečiem ťa od oltára a zabijem!”* Nato prišli hajdúsi a Caesariusa vyviedli z kostola. Touto udalosťou sa končí reformácia v Spišskej Starej Vsi.

V Spišských Hanušovciach bolo evanjelické náboženstvo vytlačené azda ešte skôr, pretože v ich farskej kronike je uvedený zoznam katolíckych kňazov už od roku 1631. Miestnymi farármi boli opäť členovia miechovskej rehole. O zmene náboženstva vo Veľkej Lesnej niet určitých správ. Vychádzajúc z faktu, že členom Bratstva svätého ruženca v Spišskej Starej Vsi sa stal veľkolesnianský farár Albert už roku 1634 – ako prvý zo všetkých zamagurských kňazov, možno usúdiť, že katolícke náboženstvu sa tu opäť presadilo najneskôr v uvedenom roku. Pokiaľ bola Veľká Lesná časťou červenokláštorského panstva, nebolo v nej s

vierovyznaním viac problémov. Keď sa však v polovici 17. storočia stal majiteľom polovice obce Baltazár Görgey zo susedného Toporca, jeho poddaní boli aspoň sčasti prinútení prestúpiť na evanjelické náboženstvo. Roku 1654 tu bol pastorom Juraj Maulius a ešte aj roku 1705 bol do obce vyslaný evanjelický kazateľ.³

Na záver tejto témy treba povedať, že jednoduchí ľudia v Reľove a Hágoch pravdepodobne ani nevedeli o tom, že istý čas mali evanjelických pastorov, zúčastňovali sa na evanjelických bohoslužbách, a teda vyznávali evanjelické náboženstvo. Skutočnosť, že na začiatku reformácie neboli medzi oboma náboženstvami podstatne viditeľné rozdiely, zaiste v nemalej miere vplývala na pomerne hladkú zmenu jedného náboženstva na druhé – tak počas reformácie, ako aj protireformácie. Po odchode evanjelických pastorov – nakoľko v Uhorsku bol nedostatok katolíckeho duchovenstva – uprázdnené zamagurské farnosti prevzali výlučne poľskí kňazi, ktorí tu pôsobili až do konca 18. storočia. Až vtedy získala na sile Spišská Kapitula, z ktorej do všetkých farností novovzniknutej Spišskej diecézy prichádzali slovenskí kňazi a učitelia.

Ecclesia localis capellania: Naši predkovia dlho nemali vlastný kostol. Podľa kanonických vizitácií vo Veľkej Lesnej v 17. storočí, v obci Reľov stála len drevená zvonica. Keď roku 1568 kúpil Ján Gruber reľovské šostýstvo, prior Tomáš mu v uzavretej kúpnopredajnej zmluve dal súhlas na postavenie kostola a založenie farnosti. To sa však neuskutočnilo ani za života Jána Grubera, ani neskôr. Preto obce Reľov i Hágy ostali naďalej filiálkami Richvaldu (Veľká Lesná). Skutočnosť však bola o niečo odlišná. Obyvatelia Reľova i Hágov už od polovice 17. storočia využívali na vysluhovanie sobášov a krstov oveľa bližšie Spišské Hanušovce. V Reľove bola v polovici 18. storočia postavená na mieste súčasného kostola murovaná renesančná kaplnka „Nájdenia svätého Kríža“. Táto kaplnka istý čas slúžila na bohoslužobné úkony, spravované farárom zo Spišských Hanušoviec.

Po vybudovaní kostola roku 1778 mala obec Reľov vytvorené všetky predpoklady pre vznik samostatnej farnosti. Roku 1787 sa obec stala miestnou kaplánkou s vlastným kaplánom. Rozhodnutím Spišskej Kapituly z 19. decembra 1809 bola obec Reľov konečne povýšená na samostatnú farnosť s filiálkou Hágy. Farská budova bola v tom čase drevená a v biednom stave. V kanonickej vizitácii z roku 1801 sa dodáva, že opravy robia veriaci, ale nechotne. Spomínaná nechota zaiste súvisela s vtedajšou biedou a ťažkosťami so živobytím. V neskoršej kanonickej vizitácii – z roku 1832, je uvedené, že nová fara bola postavená z kameňa roku 1809 na náklady „Náboženského fondu“.

Opis náboženského života pred založením farnosti zakončíme krátkou správou z vyššie spomínanej kanonickej vizitácie z roku 1801, v ktorej máme zaznačených niekoľko poznámok o nábožnosti veriacich samostatnej kapláňky v Reľove. Vizitátor – spišský diecézny biskup Ján Révay – hovorí, že tunajší obyvatelia sa starajú o sväté veci a majú dobré mravy. Slávia ustanovené sviatky, prichádzajú na sväté omše, prijímajú sviatosti a zachovávajú predpísané pôsty. Príkaz veľkonočnej spovede a prijatia Eucharistie si svedomite plnia všetci veriaci. Zároveň podotýka, že medzi obyvateľmi sa nestalo žiadne verejné pohoršenie, niet žiadneho odpadlíka, miešaných manželstiev, konkubinát a nevidno ani hnev. Taktiež spomína, že istý Jakub Pajer, ktorý bol iného vierovyznania, sa roku 1790 obrátil a prijal katolícku vieru. Počas svätých omší sú mládenci na chóre a dievky stoja vpredu pred lavicami. Veriaci sú horliví, milujú kázne a katechézy.⁴

7.2. Prejavy viery v samostatnej farnosti

Od roku 1787 bol v Reľove natrvalo prítomný kňaz, ktorý slúžil veriacim hlásaním Božieho slova, vysluhovaním sviatostí a výučbou katechizmu i mravne dobrého spôsobu života. Prítomnosť kňaza vo farnosti bola na určitý čas prerušená počas totalitného režimu, keď Spišská diecéza i celé Slovensko pociťovali akútny nedostatok kňazských povolání. Najprv miestna kapláňka, a neskôr farnosť Reľov mala to šťastie, že boli do nej posielaní horliví a nábožní kňazi, aktívni nielen na poli náboženskom, ale aj kultúrnom a politickom. V nasledujúcich riadkoch sa budeme snažiť priblížiť čitateľovi hlavné náboženské udalosti vo farnosti Reľov, od jej založenia roku 1809 až dodnes. Tieto udalosti sa vždy neodlučiteľne spájali s konkrétnymi kňazmi, ktorí tu kratšie alebo dlhšie pôsobili.

Viera a silné národné cítenie: Kňazi a učители boli skutočnými piliermi farnosti i obce. Zásluhu na tom má nielen „kňazský“, resp. „učiteľský úrad“, ale najmä samotné kňazské a učiteľské osobnosti, ktoré tu žili a účinkovali. V 19. storočí to bol predovšetkým dlhoročný reľovský farár Michal Penxa, rodák z Osturne – veľký milovník slovenského národa i jeho jazyka, bojovník za kultúrny a vzdelanostný rozvoj svojej farnosti. Tieto charakteristické črty jeho osobnosti zaiste silno pôsobili aj na vtedajších obyvateľov Reľova a Hágov. Jeho aktivity na kultúrnom a politickom poli dokumentuje viacero historických listín. V pozdravnom

liste biskupovi Štefanovi Moyzesovi, napísanom 1. septembra 1863, sa v zozname zamagurských podpisovateľov ako prvý uvádza Michal Penxa, farár v Reľove. K svojmu podpisu pridal aj červenú voskovú pečať.

Pozdravný list bol už druhou akciou spišských obcí, pretože už začiatkom roka 1863 bola v Hrabušiciach spísaná petícia, ktorú podpísali predstavitelia 47 obcí. Medzi nimi nechýbali ani zástupcovia Reľova a Hágov, čo bolo jasnou „politikou“ vtedajšieho reľovského farára. Petícia žiadala zavedenie slovenčiny ako úradného jazyka pre podpísané obce, ako aj vo väčšej miere používanie slovenského jazyka na levočskom gymnáziu a slovenských učiteľov pre toto gymnázium. Jej odmietnutie neodradilo obyvateľov slovenských dedín na Spiši od ďalších činov. O päť rokov neskôr bola zostavená vydrníckym farárom Pavlom Koperdanom ďalšia petícia, ktorú podpísali zástupcovia 21 obcí. Žiadali v nej hlavne uznanie rovnoprávnosti slovenského národa s ostatným národmi Uhorska a slovenských úradníkov pre slovenské župy. Michal Penxa aj túto petíciu plne podporil a je pravdepodobné, že ju i podpísal. Pod nátlakom však bola neskôr taktiež odvolaná.

Krátko na to sám reľovský farár zostavil podobnú petíciu, ktorú dal podpísať svojim farníkom z Reľova a Hágov. Ním zostavená petícia požadovala slovenských úradníkov a rovnoprávne postavenie Slovákov a Maďarov v Uhorsku. Štátne úrady sa o petícii dozvedeli a 6. apríla 1868 o tom upovedomili Slúžnovský úrad v Slovenskej Vsi. Jeho prednosta – Štefan Matiašovský, sa osobne vybral do farnosti Reľov, aby občanom „dôkladne vysvetlil“ obsah petície. V dôsledku tohto zásahu ľudia popreškrtávali svoje podpisy – väčšinou krížiky. Dosvedčuje to sám prednosta Slúžnovského úradu vo svojej správe podžupanovi v Levoči z 12. mája 1868. Takto sa aj reľovská petícia minula účinkom. Načrtnuté aktivity dávajú tušiť o silnom národnom cítení reľovského farára i jeho veriacich.⁵ Na tomto podklade môžeme hlbšie pochopiť, ako ťažko bolo opustiť rodný kraj ľuďom, ktorí sa rozhodli ísť za chlebom do Ameriky. Taktiež možno viac pochopiť udalosti po prvej svetovej vojne, keď sa rozhodovalo o národnej príslušnosti obyvateľov Zamaguria. O tom sme však už písali v 3. kapitole.

Náboženské oživenie v prvej polovici 20. storočia: Aj druhé storočie jestvovania samostatnej farnosti obdarovalo tunajších veriacich nábožnými a horlivými kňazmi. Na prelome storočí to bol dlhoročný reľovský farár Viktor Wágner, ktorý sa v neľahkých časoch s pomocou svojich farníkov postaral o nové vnútorné zariadenie kostola. O tom však ešte bude reč. To, že sa u nás veľmi pekne rozvíjal náboženský a kultúrny život, možno právom pripísať aj skutočnosti, že do farnosti boli posielaní

najmä mladí kňazi, ktorí mali svoje vízie a plány. Možno je škoda, že nepobudli v našej farnosti dlhšiu dobu, hoci zasa až tak krátku to nebolo (väčšinou od 5 do 10 rokov).

Medzi najhorlivejších, ktorý mali na náboženský, ale aj kultúrny, vzdelanostný a politický život obyvateľov značný pozitívny vplyv, treba zaradiť Viktora Trstenského. Prišiel do Reľova z Levoče, kde bol kaplánom, ako mladý 26-ročný kňaz a pôsobil u nás 5 rokov. Podľa svedectva sr. Ignácie Krempaskej to bola mimoriadne horlivá kňazská duša. Ducha viery prehlboval rôznymi spôsobmi. Hneď v druhom roku svojho účinkovania sa postaral o uskutočnenie ľudových misií a rozprúdil aj mnohé iné nábožensko-kultúrne aktivity vo svojej prvej farnosti. Pre uskutočnenie ľudových misií pozval do farnosti otcov františkánov z rodnej Trstenej.

O dva roky neskôr prežívala farnosť výnimočnú udalosť. Do Reľova zavítal diecézny biskup Spišskej diecézy – Ján Vojtaššák. Prišiel vyslúžiť sviatosť birmovania vtedajšej mládeži, a zároveň povzbudiť a utvrdiť veriacich v ich viere. Bola to nevšedná udalosť, na ktorú sa celá farnosť aktívne pripravovala a tešila. Otca biskupa privítali svojimi príhovormi: miestny farár Viktor Trstenský, richtár Jakub Pisarčík (od Matuski), učiteľ Emil Rusiňák a v mene birmovancov Žofia Rušinová, dnes Brežinová. Báseň, ktorú vtedy povedala otcovi biskupovi, si dodnes pamätá, a cieľ jej publikácie nám ju s patričnými gestami aj zarecitovala:

*„Drahý otče: Vitaj strážca zo Siónu, vitaj otče láskavý,
daj, nech mládež na poklonu, jasot svoj Ti prejaví.
Tam, kde Tvoja noha stane, splyva milosť hojnosti,
slza mnohá z oka kanie na dôkaz tej radosti,
že si ráčil prísť tu nám, k stádu svojmu žehnať sám.
Preto otče, veľa drahý, i nám školskej mládeži,
za horlivé Tvoje snahy, vďaky vzdávať náleží.
Preto naša mladá hrud', volá vítaný nám buď.
Vítaný buď láskou vrelou, za lásku k nám velikú,
žehnaj blahých osadlíkov, tiež aj nádej všelikú.
A my iste po čase, chceme slúžiť Ti k okrase,
Chceme prosiť nebies Pána, aby spomnul láskavé,
Teba i nás blažene, ovečky Ti zverené.“*

Pastoračná starostlivosť Viktora Trstenského sa zameriavala najmä na deti a mládež. Vo farnosti založil organizáciu „Slovenská katolícka mládež“ (SKM). Každé dva týždne sa pravidelne stretával s mladými v miestnej škole. Mával pre nich prednášky, poučenia, diskusie, a spolu

s miestnym učiteľom Emilom Rusiňakom aj nacvičovanie divadelných hier. Viacerí mladí z SKM sa s podporou pána farára zúčastnili duchovných cvičení v Ružomberku. Niektoré ženy boli zasa na duchovných cvičeniach v Spišskom Štiavniku. Ďalšou významnou udalosťou bolo postavenie dreveného kríža v sedle Spišskej Magury roku 1937. Stalo sa tak z podnetu a iniciatívy miestneho farára. Hneď potom sa uskutočnila jeho slávnostná posviacka, ktorej predsedal reľovský rodák a vtedajší spišskostaroveský dekan – Andrej Podolský.

Ďalšou významnou náboženskou, ale i národnou akciou bola návšteva Andreja Hlinku a Karola Sidora. Prišli do reľovskej farnosti 14. augusta 1936. Boli hosťami pána farára a stretli sa aj s veriacimi. Zásluhou Viktora Trstenského tunajší veriaci podporovali Hlinkovu ľudovú stranu. K významnej osobnosti neskoršieho pápežského preláta možno dodať, že bol aj literárne činný. Svoje články a postrehy uverejňoval v novinách „Slovák“ pod pseudonymom „Magurčan“ alebo „Mladý kňaz z Magury“. Zaiste práve tieto mnohé pastoračné i kultúrne aktivity Viktora Trstenského nedali pokoj neskoršiemu štátnemu zriadeniu, počas ktorého strávil niekoľko rokov vo väzniciach a nútenej výrobe. O tom si však povieme niečo viac v časti venovanej reľovským farárom. Celé toto obdobie môžeme zakončiť slovami sr. Ignácie Krempaskej, ktorá vyznáva: *„Za jeho pôsobenia u nás celá farnosť ožila kresťanským životom. Jeho vzťah k ľuďom bol úprimný, bezprostredný, otcovský. Pre všetkých bol duchovným ocom. Miloval deti, mládež.“*

Počas druhej svetovej vojny v Reľove pôsobil Karol Hudáč, ktorý nakoľko mohol, nakoľko pokračoval v dobre rozbehnutých náboženských aktivitách. Bol moderátorom SKM v dekanáte Spišská Stará Ves. Podporoval katolícku tlač – noviny, časopisy a knihy; bol šíriteľom náboženských združení a spolkov. Roku 1948, keď mala farnosť Reľov 600 duší, v Spolku Svätého Vojtecha (SSV) bolo zapísaných 95 členov, Združenie SKM malo 48 členov, Armáda Svätého Kríža 68 členov, Združenie Svätého Ruženca neveriteľných 432 členov, Združenie Božského Srdca Ježišovho 357 členov a Združenie Škapuliarskej Panny Márie malo 305 členov. Silná mariánska úcta sa prejavovala aj v každoročnej pešej púti do Baziliky Navštívenia Panny Márie v Levoči. Poslednou a najviac známou bola pešia púť 2. júla 1947. Veriaci zo Zamaguria išli v spoločnej procesii a zamagurskí učitelia niesli na ramenách veľký drevený kríž, na ktorom bol umiestnený nápis: „Magura na znak pokánia“. Tento kríž bol umiestnený pri kaplnke nad prameňom na Mariánskej Hore v Levoči, kde stojí až dodnes.⁶

Obdobie komunistickej totality: Po vyššie spomenutej veľkej púti prišli februárové udalosti roku 1948, ktoré znamenali koniec okázalých náboženských procesií, značné obmedzenie vonkajších náboženských obradov, prenasledovanie kňazov i veriacich laikov, a najmä snahu zatvoriť náboženské aktivity za múry kostolov, kde mala viera pomaly, ale isto zaniknúť. Preto aj sviatosť birmovania, ktorú prišiel do reľovskej farnosti roku 1949 ešte raz vyslúžiť spišský diecézny biskup Ján Vojtaššák, už nemohla mať tak slávnostný a okázalý charakter ako pred jedenástimi rokmi. Na okraj možno poznamenať že táto birmovka bola jednou z posledných, ktorú otec biskup Ján Vojtaššák udelil. Čoskoro nato mu štátne orgány obmedzili slobodu pohybu a následne ho zaistili a odsúdili na dlhé roky ťažkého väzenia.

Náboženský život obyvateľov bol počas socialistického zriadenia rôznymi spôsobmi obmedzovaný – predovšetkým vtedy, ak bol niekto „príliš aktívny“. Hoci jednoduchí veriaci sa osobne nestretávali s otvoreným prenasledovaním pre vieru, predsa niektorí z nich zakúsili, čo znamená „vydať svedectvo“ – napr. keď boli odhováraní dávať deti na náboženstvo; keď sa im ponúkala možnosť lepšieho vzdelania či práce za cenu členstva v komunistickej strane a v mnohých iných situáciách. Napriek tomu život vo farnosti plynul pomerne pokojne – ľudia prichádzali na sväté omše, pristupovali k sviatostiam, deti sa učili náboženstvo, hrali vianočné pastierske hry atď.

Okrem pamäte starších spomedzi nás svedčia o živej viere obyvateľov aj zápisy v obecných kronikách Reľova a Hágov zo začiatku 60. rokov, v ktorých možno čítať nasledovné veľavravné vyjadrenia: *„Všetci občania sú výlučne Rímskokatolíckeho náboženstva. Sú silno nábožensky založení. Skoro všetci obyvatelia sa zúčastňujú náboženských obradov. Pokrokové myšlienky postupujú veľmi pomaly v myslení ľudí.“* Pomerne pokojný náboženský život tu bol akiste aj preto, že farnosť Reľov nebola príliš početná, mala čím ďalej tým menej mládeže, ktorá predstavuje budúcnosť a ležala v ústraní Spišskej Magury – nie v centre politického a spoločenského diania.

Výnimočná udalosť vo farnosti mala svoje dejinné miesto roku 1972, kedy bola v Reľove po polstoročí primičná slávnosť Jozefa Biel'aka. Pred ňou sa mnohí tunajší veriaci zúčastnili na kňazskej vysviacke v Dóme svätého Martina v Bratislave. Cestou sa na južných zemiach zastavili aj na ochutnávku vína, na čo si mnohí dodnes v dobrom spomínajú. ☺ Napriek faktu, že bolo obdobie totalitného režimu, na primičnú svätú omšu sa zišlo mnoho veriacich z farnosti Reľov, ale aj z iných miest a obcí. Primičnú slávnosť sa podarilo uskutočniť vonku (za farskou stodolou) – nie za múrmi kostola, ako to chcela komunistická

vláda. Ďaleko sa niesla ozvena spevov a modlitieb vďaka za to, že prichádza nový pastier duší do Pánovej vinice. Radosť veriacich vyjadruje aj verš, ktorým bol novokňaz odprevádzaný k oltáru a ktorý si dodnes zapamätal: „*Reľovskí, hágovskí, s vďakou sa Ti klonia, keď si ku oltáru novokňaza stroja.*“

Inou udalosťou, ktorá oživila život vo farnosti, boli doposiaľ ostatné ľudové misie roku 1981. Po nich začali roky stagnácie – predovšetkým v dôsledku dlhodobej choroby vtedajšieho farára Štefana Baláža, ktorý v týždni odchádzal do liečebne vo Vyšných Hágoch a do farnosti prichádzal len na víkendy. Keď sa situácia zhoršovala, nariadením vtedajšieho kapitulného vikára Štefana Garaja bol reľovský farár odvolaný zo svojej funkcie a farnosť ostala 13 rokov bez vlastného farára. Je to pochopiteľné aj z kontextu doby – plánovanými zásahmi komunistického zriadenia do života Cirkvi muselo postupom času dôjsť k starnutiu kňazských radov a následnému nedostatku kňazov. To sa prejavilo aj v pomerne živej Spišskej diecéze. Keďže Reľov vždy patril medzi najmenšie farnosti diecézy, došlo k tomu, k čomu dôjsť muselo.

Ovečky však nezostali bez pastiera. Farnosť Reľov bola spravovaná farárom zo Spišských Hanušoviec. Ochotne sa ich ujal vtedajší spišskohanušovský farár Štefan Živčák, ktorý svojim životným príkladom, ako aj povzbudeniami a napomenutiami počas príhovorov zanechal v tunajších veriacich hlbokú stopu. Venoval sa tak starším, ako aj mládeži a deťom. Vedel povzbudiť, múdro a rozvážne poradiť, ale aj povedať tvrdú pravdu tam, kde to bolo potrebné. Zvlášť bol zaangažovaný do hnutia Nazaret, ktorého členovia sa snažili o hlbší duchovný život čítaním Svätého písma, počúvaním náboženských úvah a príbehov, pravidelným rozjímaním a spoločnými rozhovormi o duchovných veciach. Pod jeho vplyvom vstúpili do hnutia Nazaret aj niektorí veriaci reľovskej farnosti – či už ako rodiny alebo jednotlivci.⁷

Náboženské oživenie po nežnej revolúcii: Asi pol roka po nežnej revolúcii bola v Spišských Hanušovciach výmena kňazov, čo sa bytostne dotýkalo aj reľovskej farnosti. Rozhodnutím diecézneho biskupa Spišskej diecézy Františka Tondru sa stal novým spišskohanušovským farárom mladý kňaz, veľký hudobník a športovec František Tuka. Keďže čas náboženskej slobody bol voči Cirkvi a viere priaznivý, začali sa rozbiehať mnohé sľubné aktivity. Hoci nový farár bol duchovným otcom pre všetkých farníkov rovnako, predsa len mal bližšie k miništrantom, deťom a mládeži. Odrazilo sa to na spoločných túrach do našich hôr, ale i Vysokých Tatier; cyklotúrach po cestách Zamaguria; športových akciách v zime i v lete. Mnohí dodnes nemôžu zabudnúť, ako sa miestny farár

v čiernej reverende v jedno nedeľné odpoľudnie zjavil medzi chlapcami, ktorí hrali hokej a pridali sa k nim.

Počas pôsobenia Františka Tuku sa rozbehol aj mládežnícky spevokol pod vedením Ľudmily Štefaňákovej, Dany Štefaňákovej, Dany Zajoncovej a ďalších. Sprievodným nástrojom ich spevu bola najmä gitara, ktorú pán farár neraz ladil v sakristii kostola pred večernou či nedeľnou svätou omšou. Okrem pravidelných spevov pri svätých omšiach dievčatá nacvičovali a potom organizovali aj rôzne akadémie – eucharistické, vianočné, veľkonočné a iné. Jedným časom sa plánoval aj nácvik divadelnej hry s vianočnou tematikou. Nakoniec k jej realizácii žiaľbohu nedošlo. Postupom času sa v dôsledku rôznych príčin (odchod niektorých členov do iných miest a dedín, rodinné povinnosti, pracovné povinnosti, nedostatok mladších aktivistov) tento spevokol rozpadol.

Príchodom nového kňaza do Spišských Hanušoviac – Waldemara Sowińskiego z Tarnovskej diecézy v Poľsku, sa opäť objavili niektoré veľmi pekné duchovné aktivity. Spomedzi nich nemožno zabudnúť na rok 1994, ktorý bol vyhlásený za „Rok rodiny“. Z iniciatívy pána farára putoval obraz Božej rodiny po celej farnosti. Nielen susedia sa pri tejto príležitosti spoločne stretávali, modlili i spievali. Putovný obraz Božej rodiny je dodnes umiestnený v reľovskom kostole. Každá rodina vo farnosti dostala od pána farára na pamiatku menší obraz s rovnakým náboženským motívom.

Inou peknou aktivitou boli adventné a pôstne rekolekcie, ktoré sú v Poľsku neodmysliteľnou súčasťou prípravy na Vianoce a Veľkú noc. Pán farár pozval iných kňazov, ktorí mali okrem svätých omší niekoľko prednášok pre rôzne sociálne skupiny – mužov, ženy, starších veriacich, mládež, deti. Ďalej možno spomenúť aj stretnutie pri jasličkách, kde si mali deti pripraviť nejaké piesne alebo básne a pán farár ich potom obdarovával sladkosťami. Počas pôsobenia pána farára Waldemara Sowińskiego mala vo farnosti Reľov svoje historické miesto aj ďalšie významné náboženské slávnosti – dvoje primície roku 1995. Celá farnosť sa na tieto udalosti pripravovala, mnohí priložili ruky k dielu, a tak prispeli ku skutočne krásnym náboženským slávnostiam.

Ďalšie výrazné oživenie farnosti malo svoje dejinné miesto, keď sa veriaci reľovskej farnosti dozvedeli, že po 13 rokoch opäť dostanú vlastného farára. Najprv bolo potrebné dať do poriadku schátralú farskú budovu, k čomu mnohí ochotne prispeli – či už vlastnou prácou alebo aj finančnou podporou. Po príchode súčasného farára Petra Nebusa sa udržali i rozprúdili mnohé pekné náboženské aktivity. Medzi nimi treba spomenúť živé Spoločenstvá Svätého Ruženca, na ktorých pánu farárovi

veľmi záleží. V súčasnosti ich je päť a po rozšírení tajomstiev svätého ruženca majú 100 členov.

Veľmi pekná a užitočná je aj starostlivosť o chorých a starých veriacich farnosti. Majú možnosť prísť ku sviatosti zmierenia a svätému prijímaniu nielen každý prvý piatok, ale z iniciatívy pána farára v niektorých výnimočných obdobiach aj denne. Keď boli vo farnosti bohoslovci alebo diakoni, prinášali chorým Eucharistiu aj počas sviatkov vianočného a veľkonočného obdobia. V centre záujmu súčasného pána farára sú aj deti a mládež, ktorých neraz berie na výlety, najmä do známych náboženských centier – Levoče, Spišskej Kapituly a ďalších. Súčasťou takéhoto „nábožensko-poznávacieho výletu“ je aj spoločná modlitba počas cesty autom, čo dáva tušiť, ako veľmi pánu farárovi záleží na modlitbe.

Spomedzi iných významných náboženských udalostí možno ešte spomenúť tri „primičné roky“ – 1999, 2004 a 2007. Zdá sa, že vrece s kňazskými povolaniami sa v reľovskej farnosti nadobro roztrhlo – môže sa potom dedina rozrastať? ☺ Zakaždým to bola slávnostná udalosť pre celú dedinu. Veriaci sa pripravovali po duchovnej stránke, ale nezabudli ani priložiť ruky k prípravám priestranstva, pódia, oltára, výzdoby a mnohých ďalších potrebných vecí. Za to im v mene všetkých primiciantov vyslovujeme aj na tomto mieste úprimnú vďaku. Že to stálo za to, svedčí aj veľavravná otázka – spojená s gestom začudovania – istej rehoľnej sestry po primíciách roku 2004: „*Kto to všetko pripravil?*“

Treba aj to spomenúť, že po štyroch rokoch pôsobenia pána farára Petra Nebusa vo farnosti Reľov sa mu rodina Božích detí značne rozrástla – rozhodnutím diecézneho biskupa Spišskej diecézy Františka Tondru bola od 1. januára 2002 farnosti Reľov pridelená filiálka Jezersko, ktorá predtým patrila do farnosti Spišské Hanušovce. Pred zakončením opisu prejavov viery ľudu pod Spišskou Magurou sa krátko dotkneme ešte niekoľkých vecí – peknému prvku ľudovej nábožnosti, ktorý nazývame „Hľadanie prístrešia pre Svätú rodinu“, mládežnícko-detského spevokolu, ktorý mal svoje dejinné miesto na začiatku tretieho kresťanského tisícročia, schematicky si priblížime osobnosti kantorov a kostolníkov, ďalej „misijné roky“ a nakoniec povieme niekoľko slov o tom, kedy a kto vysluhoval pre veriacich farnosti Reľov sviatosť birmovania.

Deväťdňová pobožnosť pred Vianocami pod názvom „Hľadanie prístrešia pre Svätú rodinu“ je trvalou súčasťou ľudovej nábožnosti. Nie je to vec nová – aj v našej farnosti ju ľudia praktizovali už dávno. Je dobré, že jestvuje naďalej a spája ľudí k spoločnej modlitbe. Kým ešte nedávno chodili veriaci s obrazom, ktorý zobrazoval hľadanie prístrešia Svätej Rodiny v Betleheme, z jedného domu do druhého, dnes sa už väčšinou

schádzajú v jednom dome, kde sa spoločne modlia a spievajú náboženské piesne. Jedna predvianočná skupina je v miestnej časti Reľov a druhá v miestnej časti Hágy. Ich iniciátorkami sú: Mária Marhefková a Helena Štefaňáková.

Počas prenášania obrazu z jednej rodiny do druhej mal svoje miesto aj nasledovný dojímavý rozhovor, ktorý sa najčastejšie prednášal vo forme dialógového spevu:

- „*Kto klope tam?*“
- „*My dvaja chudobní.*“
- „*Čože vám dám?*“
- „*Len nocľah chatrný prosíme ponížene, z ďalekej sme prišli zeme.*“
- „*Ja neznám vás!*“
- „*Prosíme, pust'te nás.*“
- „*To nemôž byť!*“
- „*Veď izieb je nazbyt.*“
- „*Daromná je vaša reč, nieto miesta, choďte preč!*“

Po tomto úvodnom dialógu prebehli ešte ďalšie, ktoré taktiež nepriniesli žiadaný úspech. Nakoniec sa jeden z domácich ulútolil biednych počestných a povedal: „*Ale my Ťa predsa prijímame, Svätá Rodina. Veď Ty, Božia rodička i Ty, pestún Ježiša Krista, vyprosíte nám hojnosť Božieho požehnanía.*“ Nato ten, kto priniesol obraz, povedal: „*Prijmite drahú matku Ježišovu v tomto jej obraze a uctieajte ju dnes i vždy v jej prečistom nepoškvrnenom počatí.*“ Vtedy gazda alebo gazdiná povedali: „*Vitaj nám, Panna prečistá, buďže nám vždy ochrana istá. S radosťou Ťa vítame v našom príbytku, chceme Ťa uctievať do posledného dychu.*“ Potom nasledovala spoločná modlitba svätého ruženca, litánie loretánske, zasväcujúca modlitba a spevy vianočných a mariánskych piesní.

Ďalšiu časť venujeme niekoľkým slovám o mládežnícko-detskom spevokole, ktorý povstal po prvej jasličkovej pobožnosti v novodobej histórii farnosti – roku 2001. Na spomínanú jasličkovú pobožnosť deti a mládež pripravili náboženské pásmo, ktoré pozostávalo z krátkej vianočnej hry, vianočných piesní a básní. Keďže sa pri tejto príležitosti objavilo viacero skrytých hudobných talentov, spontánne vznikla myšlienka založiť „komorný spevokol“, ktorý bude skrášľovať náboženské slávnosti aj častejšie, nielen na Vianoce. Nový spevokol jestvoval niekoľko rokov vďaka iniciatíve Andrei Bielákovej, Zuzany Štefaňákovovej, Marcely Štefaňákovovej, Márie Bielákovej, Kataríny

Bieľakovej a ďalších. Postupom času sa aj tento spevokol rozpadol, čo je škoda. Napriek tomu jeho niekdajší členovia pokračujú v každoročnej príprave jasličkovej pobožnosti, čo je dobre. Roku 2007 sme zaznamenali už jej 7. ročník.

Je dobré, že jedna členka spomínaného mládežnícko-detského spevokolu – Mária Bieľaková & company, sa v ostatnom čase podujala hrať na organe počas svätých omší. Týmto spôsobom uľahčila službu dlhoročnému reľovskému organistovi – Jozefovi Marhefkovi, ktorý si až doteraz nemohol vybrať žiadnu dovolenku, lebo ho nemal kto zastúpiť. Za jeho dlhoročnú obetavú prácu v službe farnosti mu chceme aj na tomto mieste vysloviť úprimnú vďaku. Treba aj to spomenúť, že najmä počas slávností a pri spievaní pašii na Kvetnú nedeľu a vo Veľký piatok mu pomáhali a pomáhajú František Marhefka a Ondrej Bieľak. Ak sa vrátíme k spomienkam na roky minulé, treba povedať, že službu kantora kedysi vykonávali spravidla obecní učitelia – ich zoznam možno nájsť v šiestej kapitole knihy. Po poslednom učiteľovi, ktorý bol zároveň kantorom – Emilovi Rusiňakovi, sa o hudobné skrášlenie liturgie starali nasledovní ľudia: Ondrej Kovalčík, Tomáš Pisarčík, Jakub Krišanda a vyššie spomínaný dlhoročný reľovský kantor – Jozef Marhefka.

Ak spomíname dlhoročných obetavých pracovníkov v službe Božiemu ľudu, treba spomenúť aj meno niekdajšieho dlhoročného reľovského kostolníka Františka Marhefku, ktorý zdedil túto službu po svojom otcovi. Aj im patrí naša vďačnosť. Je škoda, že už niekoľko rokov reľovská farnosť nemá svojho kostolníka, ktorého služba teraz spočíva na ramenách pána farára.⁸ Zaiste je možné hovoriť aj o ďalších veriacich, ktorí dlhoročne slúžili a slúžia Božiemu ľudu farnosti Reľov – vo farskej rade, pri upratovaní kostola, opravách, nástenkách atď. Hoci ich tu nebudeme jednotlivo menovať, v mene rodiny veriacich v Reľove všetkým vyslovujeme úprimnú vďaku.

Predposlednou vecou v tejto podkapitole bude zoznam misijných rokov, ktoré sú vyobrazené na tzv. misijnom kríži, stojacom vedľa vchodu do farského kostola. Nevedno, či a kedy predtým boli v reľovskej farnosti misie – „duchovné cvičenia pre všetkých farníkov“. Prvé z nich sa uskutočnili v jubilejnom roku 1925, počas pôsobenia pána farára Štefana Dudaška. Zdá sa, že v súvislosti s nimi dal reľovský rodák – kňaz Andrej Marhefka, postaviť kamenný kríž pod „Zadným poľom“. Ďalšie misie boli roku 1937. Na pozvanie vtedajšieho pána farára Viktora Trstenského ich vykonali otcovia františkáni z Trstenej. Aj v súvislosti s nimi bol postavený nový kríž – tentokrát v sedle Spišskej Magury.

V poradí tretie misie reľovskej farnosti mali svoje dejinné miesto roku 1947 – počas pôsobenia pána farára Karola Hudáča. Išlo o rok

majestátnej zamagurskej púte na Mariánsku Horu do Levoče, kde bol pri studničke postavený kríž s nápisom „Magura na znak pokánia“, ktorý tam stojí až dodnes. V poradí štvrté a piate misie vo farnosti Reľov sa uskutočnili počas pôsobenia pána farára Štefana Baláža, v rokoch 1970 a 1981. Vzhľadom na dlhý čas od spomínaných ostatných ľudových misií roku 1981, pán farár Peter Nebus plánoval uskutočniť takéto „duchovné cvičenia celej farnosti“ pred primíciami roku 2004 alebo neskôr – roku 2007. Žiaľbohu nevyšlo to, ale možno vyjadriť presvedčenie, že v blízkom čase bude reľovská farnosť opäť prežívať ľudové misie – azda ešte pred vydaním tejto publikácie.

Na záver tejto kapitoly chceme schematickým spôsobom priblížiť, kedy a kto vysluhoval vo farnosti Reľov sviatosť birmovania. Veľmi rýchlo po svojej biskupskej vysviacke prišiel otec biskup Ján Vojtaššák do Reľova, aby vyslúžil tunajšej mládeži sviatosť birmovania – stalo sa tak 17. mája 1921, počas pôsobenia pána farára Romana Lukáča. Aj ďalších päť birmoviek vyslúžil pre reľovskú a hágovskú mládež otec biskup Ján Vojtaššák. V poradí druhá birmovka bola v Reľove 17. júna 1927, počas pôsobenia pána farára Štefana Dudaška. Ďalšia mala svoje dejinné miesto 13. júna 1933, taktiež za farára Štefana Dudaška. Štvrtá v poradí sa uskutočnila počas pôsobenia Viktora Trstenského – 19. mája 1938. Ďalšia birmovka mala svoje dejinné miesto počas druhej svetovej vojny – 28. júna 1944, za farára Karola Hudáča. Posledná birmovka v Reľove, ktorú vyslúžil otec biskup Ján Vojtaššák, bola 17. júna 1949, ešte počas pôsobenia pána farára Karola Hudáča. Na okraj možno pripomenúť, že doposiaľ vtedy bol ostatný raz v reľovskom kostole spišský diecézny biskup.

Od toho času prešla dlhá doba, a tak sviatosť birmovania, ktorú v Reľove udeľoval kapitulný vikár Spišskej diecézy – Jozef Ligoš, 20. júna 1971, bola najväčšou v histórii farnosti. Táto, a rovnako niekoľko ďalších birmoviek, mali svoje dejinné miesto za farára Štefana Baláža. O štyri roky neskôr – 11. mája 1975, reľovská mládež prijala sviatosť kresťanskej dospelosti z rúk kapitulného vikára Štefana Garaja vo farnosti Spišská Stará Ves. V Reľove boli ďalšie birmovky 27. mája 1979 a 20. mája 1984. Vysluhoval ich takisto kapitulný vikár Spišskej diecézy Štefan Garaj. Po nežnej revolúcii mládež farnosti Reľov prijala sviatosť birmovania z rúk pomocného otca biskupa Andreja Imricha v Spišských Hanušovciach. Stalo sa tak počas spravovania farnosti Reľov excurendo spišskohanušovským farárom Františkom Tukom – 16. mája 1993. Doposiaľ ostatné dve birmovky boli vo farnosti Reľov počas pôsobenia pána farára Petra Nebusa. Prvú vysluhoval pomocný otec biskup Andrej

Imrich 17. júna 2000 a druhú pomocný otec biskup Štefan Sečka 30. októbra 2005.⁹

7.3. Miesta náboženského kultu

K viditeľným prejavom viery patria aj budovy a miesta určené pre náboženský kult. Prvým a najdôležitejším takýmto miestom je farský kostol. V ňom sa veriaci každodenne stretávajú, aby sa spolu modlili, spievali, prijímali sviatosti. Iným miestom vzdávania úcty Bohu je cintorín. Aj tam sa ľudia prichádzajú modliť, ďakovať i prosiť – najmä počas novembrových dní spomienky na blízkych zosnulých. Ešte inými viditeľnými miestami náboženského kultu sú poľné kaplnky a pricestné kríže. Uprostred každodenného života práce nám pripomínajú, že po zemi treba kráčať, ale myseľ má byť upretá k nebu. Zaiste za miesta vzdávania úcty Bohu možno považovať aj kríže, obrazy či sochy svätých v rodinných domoch, pri ktorých sa schádza rodina alebo susedia, aby sa tam spolu modlili a spievali. Je zrejmé, že budova fary nepatrí medzi miesta náboženského kultu. Keďže ale táto téma nepasuje nikde lepšie ako tu, nech bude v závere tejto podkapitoly.

Farský kostol: Kostol zasvätený Povýšeniu svätého Kríža v Reľove je pomerne jednoduchým, jednododovým chrámom. Sakristia a oblozakončené presbytérium sú zaklenuté krížovou renesančnou klenbou. Z presbytéria vychádzajú do oboch protiľahlých strán dve sakristie. Jedna z nich je pôvodná renesančná kaplnka, postavená v polovici 18. storočia, ktorá bola neskôr pojatá do pôdorysu nového kostola. Táto kaplnka sa nachádza na epištolovej strane (súčasná kaplnka Božieho hrobu). Druhá sakristia, taktiež murovaná, sa nachádza na evanjeliovej strane (súčasná sakristia). Loď kostola tvoria dve pruské klenby. V lodi kostola sa nachádzajú štyri súmerne usporiadané okná a v presbytériu ďalšie dve. Kostol má predstavanú vežu so zvonickou.

Kostol v Reľove bol postavený roku 1778 ku cti „Povýšenia svätého Kríža“. Bol vybudovaný z pevného materiálu na náklady vtedajšieho zemepána obce Tomáša Matiašovského a prácou veriaceho ľudu. Novopostavený kostol bol benedikovaný (požehnaný) generálnym vikárom Spišskej diecézy – kanonikom Jozefom Vitalisom. Po smrti zemepána Tomáša Matiašovského sa veriaci sami postarali o vnútorné vybavenie kostola. Z kanonickej vizitácie z 18. júla 1801 môžeme pomerne presne popísať novopostavený kostol i jeho vnútorné zariadenie.

Vo svätyni bol hlavný oltár, na ktorom bol umiestnený Ukrižovaný Spasiteľ. Po jeho ľavej strane sa nachádzala socha svätého Petra a po pravej svätého Pavla. Na hlavnom oltári boli okrem nich ešte sochy Sedembolestnej Panny Márie a Márie Magdalény. V lodi kostola sa nachádzali dva bočné oltáre. Na pravej strane bol oltár Panny Márie a na ľavej oltár svätého Jána Nepomuckého. Na stenách kostola boli namalované nasledovné obrazy: Navštívenie Panny Márie, Zvestovanie Panne Márii, Očistovanie Panny Márie, Narodenie Pána Ježiša a niektoré iné biblické výjavy.

Okrem bežného kostolného zariadenia (procesiové zástavy, strieborný kalich, medené cibórium, baldachýn, kazuly atď.) mal nový kostol vo veľmi dobrom stave krstiteľnicu. Na drevenom maľovanom chóre bol už v tom čase inštalovaný nový organ so šiestimi registrami. Organ pochádzal z dielne Bohuslava Tučeka z Kutnej Hory. Reľovský kostol už mal aj tri zvony. Najväčší – „Najsvätejšej Trojice“, bol uliaty roku 1800 a vážil 87 libier. Prostredný s vyobrazením „Ukrižovaného Krista“ ulial Ján Gruber roku 1777 a vážil 35 libier. Najmenší mal 22 libier váhy a bol bez nejakého zvláštneho označenia. Medzi ostatnými mal však tú prednosť, že bol spomedzi nich najstarším. Podľa ústného podania ide o ten zvon, ktorý bol vyoraný na mieste pôvodnej obce, vo vyšších častiach chotára pod Spišskou Magurou. V tesnej blízkosti kostola sa nachádzal miestny cintorín, ktorý bol neskôr nahradený novým cintorínom powyše dediny.

S novým a zariadeným kostolom bol po jeho materiálnej stránke istý čas pokoj. Po sto rokoch – na začiatku minulého storočia bolo vymenené vnútorné zariadenie kostola. Z tyrolskej manufaktúrnej dielne boli dovezené nové oltáre, kazateľnica a krstiteľnica v neogotickom štýle. Hlavný oltár mal v strede Ukrižovaného Krista, pod krížom stáli sochy Panny Márie a svätého Jána apoštola. Po bokoch hlavného oltára boli sochy svätého Viktora a svätej Alžbety. Bočné oltáre boli zasvätené Ružencovej Panne Márii a svätému Jozefovi.

Kazateľnica, ktorá stojí na svojom pôvodnom mieste až dodnes, bola prispôsobená hlavnému oltáru – je ozdobená reliéfmi štyroch evanjelistov, medzi ktorými sa v strede nachádza „Salvator mundi“ (Spasiteľ saveta). Baldachýn kazateľnice ozdobuje holubica – symbol Ducha Svätého. Vchod na kazateľnicu je zo sakristie krídlovými dvermi, ktoré sú urobené na spôsob kamenných tabúl Dekalógu (Desatora). V rámci opisovanej rekonštrukcie kostolného zariadenia boli do kostola umiestnené aj prvé zastavenia krížovej cesty, ktoré boli neskôr nahradené novými.

O tak bohaté zariadenie kostola sa zaslúžili horliví a obetaví veriaci, a najmä vtedajší farár Viktor Wágner, ktorý povzbudzoval svojich farníkov k obetám. Podľa zachovaných zápiskov, v rámci farských oznamov v januári 1897 povedal: *„Už som vám vyložil potrebu nových oltárov v našom kostole. Doposiaľ niektorí z Hágov na ten cieľ obetovali, z Reľova ale nie. Hľadte každý podľa svojich možností k tomu nanajvyš svätému cieľu prispieť. V ružencovom spolku máme už 120 zlatých. Ak budete z času na čas aj vy podporovať túto aktivitu, pôjdeme k žiadanému cieľu.“* V januári 1902 pán farár v rámci farských oznamov vyhlásil: *„S pomocou Božou už máme oltáre a kazateľnicu. Ešte nám sú potrebné dve sochy, a síce pre Reľov Lurdskú Pannu Máriu a pre Hágy sochu Najsladšieho Srdca Ježišovho. Bude to stáť asi 100 zlatých. Na tento svätý cieľ má obetovať hlavne mládež.“* Zdá sa, že celá veľká rekonštrukcia vnútorného zariadenia kostola bola dokončená roku 1903. V januári nasledujúceho roka pán farár v rámci farských oznamov povedal: *„V nedeľu pred večerami budú posvätené štácie, čiže Krížová cesta.“*

Po vypuknutí prvej svetovej vojny roku 1914 bol pri rekvírovaní zvonov uhorskou armádou vzatý najväčší zvon z reľovského kostola – „Najsvätejšej Trojice“. O rok neskôr praskol aj druhý zvon – „Ukrižovaného Krista“. Ostal len najmenší – umieráčik (singľorka). Tento nepriaznivý stav trval až do roku 1922, keď pre reľovský kostol zakúpili nové zvony rodáci, ktorí predtým odišli do Ameriky – Jakub, Michal a Jozef Marhefkovci. Zvony boli uliate v dielni Richalda Herolda v Chomutove roku 1921. Pomenované boli podľa štedrých darcov – „Jakub“, „Michal“ a „Jozef“.

Roku 1935 začala ďalšia významná oprava kostola. Vo vnútri bola vymenená pôvodná pieskovecová dlažba za novú – dlaždicovú. Práce na výmene dlažby previedol Ján Štefaňák, ktorý podľa svedectva jeho sestry Márie Pustulkovej, polovicu zarobených peňazí obetoval pre reľovský kostol. Vynovený Boží chrám bol požehnaný reľovským rodákom – spišskostaroveským dekanom Andrejom Podolským. Roku 1936 bol kostol vymaľovaný. Pôvodné maľby sa zatreli a boli nahradené novými maľbami a motívmi, zvlášť v oblasti klenieb. V lodi kostola boli nasledovné maľby: „Korunovanie Panny Márie a Apoštoli“, „Cyril a Metod“, „Andrej Svorad“ a „Michal archanjel bez draka“. Vo svätyni bol obraz „Krista Kráľa“. V tom istom roku bola pre kostol namaľovaná nová krížová cesta. Maľoval ju maliar Jamborský – drevené rámy vyrezal reľovský ľudový rezbár Tomáš Pisarčík.

Po druhom vatikánskom koncile roku 1968 sa urobil neliturgický zásah v interiéri kostola. Z hlavného oltára sa odstránila oltárna menza (podstavec) a hlavný oltár s bohostánkom bol umiestnený na konzoly a

dosky, ktoré boli vbudované do múru svätyne. Dva stupne (schodíky) sa spod menzy posunuli dopredu, smerom k lodi. Na nich bol umiestnený obetný stôl, aby sa sväté omše mohli slúžiť tvárou k ľudu, ako to požadovala liturgická reforma. Následkom vlhka boli poškodené bočné oltáre, ktoré sa odstránili. Boli zamaľované všetky nástenné maľby, ktoré sa nahradili jednoduchými symbolmi kresťanstva. Do kostola sa dali nové lavice. Tzv. hágovskú stranu urobili veriaci z Hágov (Ján Štefaňák, František Štefaňák a Andrej Marhefka) a tzv. reľovskú stranu veriaci z Reľova. V súvislosti s opisovanými zmenami treba spomenúť, že z príležitosti prímiečnej svätej omše reľovského rodáka Jozefa Bieľaka roku 1972 bol urobený súčasný obetný stôl, sedadlo pre kňaza a asistenciu, ako aj ambón, z ktorého sa číta Božie slovo a hlása evanjelium.

Roku 1981 bolo uskutočnená generálna oprava exteriéru kostola. Na kostole a veži bola vymenená strecha a previedla sa aj oprava celej fasády. Ďalšia oprava prišla na rad roku 1991. Vykonala sa prestavba okien – k pôvodným okenným tabuliam boli zvnútra dobudované ešte jedny. Celý interiér kostola bol premaľovaný na bielo, zreštaurovala sa kazateľnica, menza oltára, bohostánok a krížová cesta. Hlavný oltár bol pre príliš zlý stav odložený do farskej stodoly. Zreštaurovaný bohostánok sa postavil na zreštaurovanú oltárnu menzu. Nad ním bol zreštaurovaný kríž s polychromovanou drevorezbou Ježiša Krista (134 cm). Ide o ľudovú drevorezbou zo začiatku 19. storočia. Neskôr bol tento kríž nahradený krížom, ako aj sochami Panny Márie a svätého Jána apoštola z pôvodného oltára. Týmto spôsobom vznikla scéna kalvárskej drámy, ktorá je umiestnená vo svätyni až dodnes.

V lodi kostola, z ktorej sa roku 1968 odstránili bočné oltáre, boli umiestnené sochy z týchto oltárov a tiež dva obrazy. Jeden z nich je barokový z 18. storočia a zobrazuje Madonu s Ježiškom na rukách. Tento obraz je v lodi kostola aj v súčasnosti. Druhý, ktorý je oveľa mladší, zobrazuje svätého Františka, ako sníma Ježišovo telo z kríža. Tento obraz bol neskôr premiestnený do kaplnky Božieho hrobu, kde je aj v súčasnosti. Sú to olejomalby o rozmeroch 100 x 73 cm. V súčasnosti sa v lodi kostola okrem spomínaného obrazu Madony s Ježiškom na rukách nachádzajú sochy Lurdskej Panny Márie, Božského Srdca Ježišovho a svätého Jozefa s Ježiškom na rukách.

Po znovuobsadení uprázdnenej reľovskej farnosti pánom farárom Petrom Nebusom roku 1997 bolo na farskom kostole a v jeho okolí uskutočnených niekoľko významných opráv. Predovšetkým bola znovu namaľovaná strecha a fasáda kostola i veže. Okolo kostola sa vykonala úprava oplotenia a odstránili sa prekážajúce stromy. V interiéri kostola bola položená nová dlažba do sakristie – spovednej miestnosti a v

kostolnej veži boli urobené nové rebríky. Zatiaľ ostatnou významnou rekonštrukčnou aktivitou vo farskom kostole bola generálna oprava organa v jeseni 2007. K uskutočneniu všetkých aktivít na oprave kostola, ale aj farskej budovy, výraznou mierou prispeli veriaci farnosti, predovšetkým murári, maliari a stolári: Jozef Marhefka, Jozef Pisarčík, Ján Pencák, Miroslav Štefaňák, Ondrej Bielaš st., Ondrej Bielaš ml., Jozef Marhefka, František Bizub, Ján Marhefka, Ľubomír Marhefka, František Pisarčík, Vojtech Štefaňák, Peter Rušin, Jakub Pisarčík a mnohí ďalší.¹⁰

Cintoríny: Aj miesta posmrtného odpočinku bývalých obyvateľov Reľova a Hágov majú svoju históriu. Podľa svedectva kanonickej vizitácie z roku 1801 bol pôvodný reľovský cintorín situovaný v okolí nedávno predtým postaveného kostola. Možno sa právom domnievať, že samotný kostol bol postavený v blízkosti pôvodného cintorína, na ktorom stála dávno predtým drevená zvonica (najneskôr v 17. storočí) a krátko predtým murovaná renesančná kaplnka (v polovici 18. storočia). Takýto scenár je na základe širších poznatkov o opisovanej dobe veľmi pravdepodobný.

Po stavbe kostola a založení samostatnej farnosti prišla na rad otázka zmeny miesta cintorína, nakoľko jeho dovedajšia poloha bola nevyhovujúca. Tak vznikol dnešný cintorín na hornom konci dediny, ktorý bol s dovoľením diecézneho biskupa Spišskej diecézy požehnaný reľovským farárom Štefanom Grodrowským roku 1831. Podľa svedectva kanonickej vizitácie z roku 1832 mala obec dva cintoríny – jeden okolo kostola a druhý vyše dediny. Na pôvodnom cintoríne v blízkosti kostola bol v čase kanonickej vizitácie roku 1801 postavený kríž so sochou Ukrižovaného Spasiteľa. Jeho autormi boli miestni obyvatelia Augustín Ploszczyca a Laurentius Dudziak.

Spočiatku bol nový cintorín zaiste ohradený jednoduchým dreveným plotom a drevenou vstupnou bránou. V minulom storočí bolo toto miesto posmrtného odpočinku opevnené betónovým múrom a drôteným plotom. Pôvodná vstupná brána smerom od kostola je taktiež železná. Roku 1979 mala svoje dejinné miesto výstavba „domu smútku“, ako aj prístupnej hornej brány cintorína. Bolo to urobené v akcii „Z“ od jari do jesene a vedúcim stavby bol Jozef Marhefka. Po nežnej revolúcii sa z iniciatívy reľovského farára a starostu upravili kamenné schody pri dolnej bráne a vybudoval sa aj kamenný chodník vedúci k centrálnemu krížu. Pri tejto príležitosti boli vykopané staré zanedbané náhrobné kamene a kríže a spoločne uložené do posvätej jamy na jednom spoločnom mieste na cintoríne.

O počiatkoch hágovského cintorína nieto presných údajov. Možno sa domnievať, že od začiatku bol na tom mieste, na ktorom je aj dnes. Svedčí o tom najmä prax situovania miest posmrtného odpočinku v hornej časti dediny – vo všetkých okolitých obciach sú pôvodné cintoríny nad dedinou. Pôvodný cintorín bol z dôvodu nedostatku miesta v minulom storočí rozšírený smerom k Hágom. Takisto jednoduché drevené oplotenie obyvatelia obce nahradili betónovým, ktoré obkolesovalo cintorín z troch strán. Pozdĺž potoka bolo opisované miesto posmrtného odpočinku zosnulých ohradené jednoduchým drôteným plotom. Vstupná železná brána viedla na cintorín priamo z hlavnej cesty.

V rámci náboženského oživenia po nežnej revolúcii prišla na rad ďalšia úprava hágovského cintorína. Zásluhu na tom má predovšetkým vtedajšie vedenie obce Reľov. Dovtedajší betónový múr bol zbúraný a nahradilo ho oplotenie pozostávajúce z pilirov z bielej tehly a drevených latiek. V podobnom štýle bola zhotovená aj vstupná brána, ktorá nezmenila svoje dovtedajšie miesto. Oplotenie pozdĺž potoka bolo namalované a opravené. K tomu možno dodať, že navyše hágovského cintorína bolo vybudované malé parkovisko, umiestnená drevená lavička a ohradený park na mieste bývalej krčmy. Neskôr sa vybuodovali kamenné schody a kamenný chodník vedúci od cesty k centrálnemu krížu. Podobne ako na reľovskom cintoríne, aj tu boli vykopané staré náhrobné kamene a kríže, o ktoré sa nik nestaral, a spoločne uložené do posvätenej jamy na jednom spoločnom mieste.

V súvislosti s cintorínmi možno spomenúť aj žijúcu tradíciu, ktorá sa vzťahuje na kríž za potokom – na „Vyrastáckom zárubku” v miestnej časti Hágy. Podľa rozprávania starších ľudí tam boli voľakedy pochovávané nepokrstené deti. Iná verzia hovorí, že tam niekto potajomky pochoval nepokrstené dieťa. V prvom prípade by bolo možné hovoriť o akomsi neoficiálnom cintoríne. Čo je ale zaujímavé, niektorí ľudia sa tam vraj stretávali s podivuhodnými javmi. Na Vigíliu Božieho Narodenia videli na opisovanom mieste blikotajúce svetielka a počuli nariekajúce hlasy, ktoré si prosili o krst, pričom volali: „*Chřtu, chřtu.*” Povinnosťou toho, kto taký hlas počul, bolo hodiť tým smerom bielu šatku a povedať: „*Jak ješ hlopiec, ňef či bedže Adam; jak ješ dževce, ňef či bedže Eva.*” Nevedno, koľko je na tejto tradícii pravdy, avšak existencia kríža na tak nezvyčajnom mieste sa prihovára za tvrdenie, že cintorín nepokrstených tam skutočne mohol byť. Podľa ústnej tradície bol kríž na spomínanom mieste postavený práve preto, že sa tam ľudia stretávali s vyššie spomenutými nezvyčajnými javmi. Mali ho postaviť miestni obyvatelia – vraj na radu vtedajšieho pána farára, hoci nevedno presne kedy.¹¹

Polné kaplnky a kríže: Naši predkovia dlhý čas nemali vlastný kostol – mali len drevenú zvonicu, ktorú možno označiť za prvé miesto náboženského kultu na území súčasnej obce Reľov. Nevedno o nej nič bližšie okrem toho, že jestvovala najneskôr v 17. storočí – pravdepodobne na mieste terajšieho kostola. Ďalším miestom náboženského kultu, na ktorom boli z času na čas slávené aj bohoslužby, bola murovaná renesančná kaplnka „Nájdenia svätého Kríža”, postavená v polovici 18. storočia na mieste súčasného kostola. Táto renesančná kaplnka bola neskôr včlenená do pôdorysu reľovského kostola – ide o súčasnú kaplnku Božieho hrobu.

Okrem týchto „predchodcov“ farského kostola sa neskôr objavili aj iné sakrálne objekty a priestory, ktoré sa zachovali až dodnes. Spomedzi nich sú azda najviac viditeľné dve polné kaplnky, ktoré majú svoje miesto na území obce Reľov. Kaplnka „na Rovni“ nebola vždy murovaná. Asi do roku 1914 bola drevená a každú nedeľu sa pri nej zapalovali sviečky. Jedného dňa sa oheň chytil dreva a pôvodná kaplnka zhorela do tla. Na jej mieste postavil Vojtech Kovalčík (od Mikolajki) novú, ktorá tam stojí dodnes. Je zasvätená kultu Panny Márie Ružencovej, ktorej obraz sa nachádza v jej výklenku. Ľudia ju mali vždy vo veľkej úcte, zastavovali sa tam na krátku modlitbu a prinášali polné kvety. Zvlášť sa o ňu starali sestry Marhefkové, ktorým za to patrí úprimná vďaka.

Kaplnku pri niekdajšom reľovskom mlyne – v Komiňákovej záhrade – dala postaviť rodina Jurgovská, ktorej patril aj prilahlý mlyn. Podľa zápisov v obecnej kronike bola vybudovaná pravdepodobne v polovici 19. storočia. Taktiež bola zasvätená kultu Panny Márie Ružencovej – s tým rozdielom, že v jej vnútri bola situovaná socha Božej Matky. V blízkosti tejto kaplnky stáli dve lipy. Roku 2007 sa pôvodná kaplnka zbúrала a na jej mieste rodina Štefaňáková, ktorá predtým odkúpila tamojšiu záhradu, postavila novú kaplnku v dobovom štýle.

Ďalším miestom náboženského kultu je kaplnka umiestnená pri vstupnej bráne reľovského cintorína. Kanonická vizitácia z roku 1832 spomína, že táto kaplnka je v dezolátnom stave. Keď zväžíme, že len rok predtým bol posvätený a vovedený do prevádzky nový cintorín, je zrejmé, že pôvodná kaplnka tam musela stáť oveľa skôr. Viac-menej kvôli nej sa dnešný cintorín našiel na tom mieste, na ktorom sa našiel. Neskôr bola pôvodná drevená kaplnka nahradená murovanou, ktorá tam stojí až dodnes. Nedávno bola v súvislosti s úpravou priestranstva na reľovskom cintoríne (vybudovanie kamenných schodov a chodníka, odstránenie zanedbaných náhrobných kameňov a krížov a pod.) upravená a nanovo namaľovaná.

Inými sakrálnymi objektmi sú prícestné alebo poľné kríže. V sedle Spišskej Magury bol predkami obyvateľov súčasnej obce Reľov postavený drevený kríž. Treba povedať, že už veľmi dávno predtým bol na v tých miestach umiestnený veľký kameň, ktorý predstavoval hranicu reľovského chotára. Na spomínanom hraničnom kameni bol menší kameň a na ňom namaľovaný kríž. Neskorší drevený kríž bol vybudovaný roku 1937 a iniciátorom tejto aktivity bol vtedajší reľovský farár Viktor Trstenský. Posviacku kríža vykonal spišskostaroveský dekan Andrej Podolský, rodák z Reľova. Pôvodný drevený kríž bol nahradený iným dreveným krížom roku 1981 – z príležitosti ľudových misií vo farnosti Reľov. Roku 2007 sa tento druhý drevený kríž odstránil a na jeho miesto bol postavený nový – osadený v majestátnom kamennom podstavci. Jeho slávnostná posviacka sa uskutočnila na sviatok Sedembolestnej Panny Márie 15. septembra 2007. Posvätil ho popradský dekan Anton Oparty, za prítomnosti zamagurských kňazov, sponzorov a zhromaždeného ľudu.

Iným poľným krížom na území miestnej časti Reľov je kamenný kríž pod „Zadným poľom“ – povyše obce. Dal ho postaviť kňaz Andrej Marhevka – reľovský rodák, roku 1925, čo dokumentuje aj nápis na jeho podstavci. Je umiestnený uprostred mohutných stromov, ktoré dotvárajú podmanivú scenériu opisovaného miesta náboženského kultu. V tom istom roku bola pravdepodobne aj požehnaný – za účasti jeho fundátora, ako aj vtedajšieho reľovského farára Štefana Dudaška. Od tej doby sa nekonala žiadna radikálna úprava opisovaného miesta náboženského kultu – okrem náterov a drobných opráv.

V miestnej časti Hágy nie je žiadnej poľnej kaplnky. Sú tu však umiestnené dva drevené poľné kríže, ktoré majú veľmi dlhú históriu. O prvom z nich – pri hlavnej ceste naproti domu Výrosteka – hovorí už kanonická vizitácia z roku 1801. Jeho autorom bol Andrej Výrostek, ktorý tam v tom čase býval. Treba poznamenať, že citovaná kanonická vizitácia nespomína žiadne iné miesta náboženského kultu na území farnosti Reľov – okrem farského kostola a kríža na príľahlom cintoríne. Ide teda o najstaršie kultové miesto v Hágoch. Navyše možno predpokladať, že pôvodne tu stála kaplnka – svedčí o tom dodnes zachovaný chotárny názov – „Bozo menka“. Božími mukami sa kedysi nazývali poľné kaplnky, pripomínajúce bolesti Pána Ježiša. Z druhej strany aj samotný kríž pripomína utrpenie Mesiáša na kríži, a preto tu nemusela nutne byť kaplnka. Tento kríž bol viackrát reštaurovaný a maľovaný – naposledy roku 2003, keď predchádzajúcu sochu Ukrižovaného Spasiteľa nahradila nová.

Iným kultovým miestom v miestnej časti Hágy je poľný kríž za potokom na „Vyrostáckom zárubku“. Jeho história siaha pravdepodobne

do druhej polovice 19. storočia, kedy bol podľa ústnej tradície postavený na mieste, kde sa ľudia stretávali s podivuhodnými javmi blikotajúcich svetiel, hlasov a nárekov. Podľa ústnej tradície išlo o miesto, kde bolo pochované nepokrstené dieťa (prípadne viac detí), ktoré si na Vigíliu Božieho Narodenia vyššie spomínaným spôsobom prosilo o krst. Opisovaný drevený kríž je situovaný v krásnej scenérii mohutných stromov, ktoré dodávajú miestu výnimočnú krásu a majestát. Tento kríž bol viackrát opravovaný a premaľovaný. Roku 2002 bol na mieste predošlého kríža, ktorý sa zničil z dôsledku spadnutia jedného z okolostojacich stromov, zásluhou Heleny Štefaňákovvej, rodiny Marhefkovej a ich susedov postavený nový kríž z červeného smreka. Takisto predošla socha Ukrižovaného Spasiteľa bola nahradená novou. Celé dielo požehnal v jedno nedeľné odopoludnie reľovský farár Peter Nebus, za prítomnosti hojného počtu veriacich. Nakoniec možno spomenúť, že zásluhu na pravidelnej úprave oboch hágovských poľných krížov mala predovšetkým Katarína Štefaňáková a neskôr jej dcéra Helena.¹²

Farská budova: Hovoriac o opise reľovskej fary treba najprv siahnuť do kanonickej vizitácie z roku 1801. Ako vieme, prvý kňaz, ktorý v Reľove aj býval, bol Polykarp Bontschak a prišiel tu roku 1787. Pravdepodobne mu bola poskytnutá na bývanie nejaká staršia drevenica, keďže o štrnásť rokov neskôr sa v zápise z kanonickej vizitácie konštatuje, že farská budova je drevená a v dezolátnom stave. K tomu sa dodáva, že opravy robia veriaci, ale nechotne. Tento stav trval do roku založenia samostatnej farnosti, v ktorom bola nákladom „Náboženského fondu“ postavená nová farská budova z kameňa. Prvá kamenná fara trvala celých sto rokov. Začiatkom 20. storočia bola postavená nová fara z pevného materiálu.

Novopostavená farská budova zo začiatku 20. storočia bola dlhý čas obsadená a tým aj udržiavaná v dobrom technickom stave. Avšak keď sa roku 1984 uprázdnila z dôvodu choroby dovtedajšieho farára Štefana Baláža, ako aj nedostatku kňazov v Spišskej diecéze, už pomerne stará farská budova začala rýchlo chátrať. Nevyhrievané kamenné múry nasiakli vlhkosťou i pliesňou. Istý čas býval vo fare reštaurátor oltárov a iných častí vnútorného zariadenia kostola – Ján Janiček. Zdržiaval sa však len v jednej izbe, ostatná časť fary chátrala ďalej. Po jeho odchode z dôvodu choroby prišiel iný reštaurátor – Ján Majchrovič, ktorý v tomto spôsobe života načas pokračoval. Keďže sa aktívne venoval aj skautingu, podporoval organizovanie skautských táborov v podmanivej zamagurskej prírode – najmä v „Baniskách“. Časom sa skautské skupiny ubytovávali aj

vo farskej budove, čo jej zlému technickému stavu veľmi nepomohlo. Neskôr sa fara opäť vyprázdnila, takže pred príchodom nového farára roku 1997 bola v neobývateľnom, dezolátnom stave.

Generálna oprava farskej budovy mala svoje dejinné miesto v spomínanom roku a súvisela s vymenovaním vlastného kňaza pre farnosť Reľov. Prebiehala pred i po príchode nového farára Petra Nebusa. V interiéri boli vymenené spráchnivelé drevené dlažby, vymaľované steny a okná, vymenené dvere. Do farskej budovy bolo nainštalované ústredné kúrenie na tuhé palivo a od základov bola prebudovaná aj kúpeľňa. V exteriéri bola zrekonštruovaná a vymaľovaná celá fasáda, ako aj strecha a komíny. Opravy sa dotkli aj farskej stodoly a bývalých hospodárskych budov. Po zavedení zemného plynu do obce Reľov, bola vo farskej budove roku 2001 nainštalovaná pec na zemný plyn, s využitím pôvodných radiátorov. Ostatná významná oprava fary mala svoje miesto roku 2004, keď boli vymené okná, ako aj znížené a zateplené stropy, čo prinieslo značnú úsporu nákladov na teplo a plyn. Práce realizovala firma reľovského rodáka Františka Deputu, za pomoci veriacich farnosti.¹³

7.4. Kňazi pôsobiaci vo farnosti

Hoci Reľov zaraďujeme medzi mladé farnosti, počas jej dvestoročného trvania sa tu vystriedalo niekoľko kňazov, ktorí vo veľmi ťažkých podmienkach drsného zamagurského kraja viedli našich predkov k Bohu, modlitbe, láske a pracovitosti. Niektorí z nich sa zvlášť zaslúžili nielen o duchovný rozvoj veriacich, ale taktiež aj o rozvoj kultúry, vzdelania, spoločnosti i národa. Niektorí sa venovali aj budovateľským aktivitám, čo je pre dobrý chod farnosti rovnako veľmi potrebné. V tejto súvislosti možno spomenúť mená viacerých dlhoročných reľovských farárov: Michal Penxa, Viktor Wágner, Viktor Trstenský, Karol Hudáč, Serafín Rončák, Štefan Baláž a Peter Nebus.

História reľovských farárov sa začína písať až rokom 1809, kedy bola dovtedajšia miestna kaplánka Reľov povýšená na samostatnú farnosť. Avšak ľudia tu žili už dávno predtým a mali svojich duchovných pastierov v iných zamagurských obciach – najprv oficiálne vo Veľkej Lesnej a neskôr v Spišských Hanušovciach. Preto chceme na tomto mieste uviesť niekoľko mien tamojších kňazov. Vo Veľkej Lesnej boli od roku 1655 farármi títo kňazi: Mastalski, Zembowicz, Chybowicz, Mlynarski a Murgalski. Spišské Hanušovce, ktoré spravovali rehoľníci lendackého kláštora, mali až do národnobuditeľských aktivít v 19. storočí výlučne

poľských kňazov. V čase, keď obyvatelia Reľova a Hágov využívali náboženskú službu tamojších kňazov, boli farármi: Dąbrowski, Bisiowski, Niezdzwiecki, Siwinski, Kozdrowicz, Malchiewicz, Pozarecki, Perinski, Rybkowicz a ďalší.

Od roku 1787 bola dovtedajšia filiálka Reľov povýšená na miestnu kaplánku (expositúru) s vlastným kňazom, ktorý v Reľove aj býval. Prvým reľovským kaplánom bol minorita **Polykarp Bontschak**, ktorý pôsobil v Reľove do roku 1795 (spolu 8 rokov). V spomínanom roku prišiel na jeho miesto **Jozef Novak**, ktorý pobudol v Reľove 6 rokov – do jubilejného roku 1800. Tretí, a zároveň posledný miestny kaplán v Reľove, bol **Pavol Dvorniczky**. Dozvedáme sa o tom z kanonickej vizitácie z roku 1801, v ktorej sa uvádza, že miestny kaplán je na svojom mieste už druhý rok a slúži Božiemu ľudu v slovensko-poľskom jazyku. Pavol Dvorniczky sa narodil roku 1760, nižšie teologické štúdiá absolvoval na rôznych miestach v Uhorsku, medziným aj v Miškolci, Kežmarku a Cibini. Vyššie teologické štúdiá absolvoval v Krakove, kde bol 23. decembra 1786 vysvätený na kňaza. Následne pracoval krátky čas v Krakovskej diecéze, potom jedenásť rokov a sedem mesiacov v Tarnovskej diecéze. Po príchode do Spišskej diecézy pôsobil jeden rok a deväť mesiacov vo farnosti Lechnica. Odtiaľ prišiel do Reľova, kde pôsobil osem rokov – do roku 1807. Odtiaľ odišiel do farnosti Vyšné Labše, kde po dlhoročnej kňazskej službe odovzdal svoju dušu Bohu.¹⁴

Kňazi 18. a 19. storočia a národnobuditeľské aktivity: Dňa 19. decembra 1809 bola miestna kaplánka Reľov (Ecclesia localis capellania) povýšená na samostatnú farnosť (Parochia) s filiálkou Hágy. Od toho času až do roku 1984 mala farnosť Reľov vždy svojho vlastného farára. Následne bola trinásťročná pauza, počas ktorej dochádzali do farnosti kňazi zo Spišských Hanušoviec. Od roku 1997 má farnosť opäť svojho vlastného farára. V nasledujúcich riadkoch chceme prehľadným spôsobom priblížiť mená a hlavné biografické charakteristiky tých kňazov, ktorí slúžili naším predkom počas prvého storočia jestvovania farnosti.

Pre opisované obdobie je charakteristické národno-buditeľské hnutie, ktoré vyvrcholilo rozpadom Rakúsko-Uhorskej monarchie a vznikom predmníchovskej republiky roku 1918. Trochu s úsmevom možno povedať, že na našom území sa o nás bili Maďari s Poliakmi, a zvíťazili Slováci. ☺ Ako sme to mali možnosť vidieť pri opise prejavov náboženského života v spomínanom období, do tohto procesu sa aktívne zapojili aj reľovskí farári so svojimi farníkmi – najmä Michal Penxa,

ktorý u nás pôsobil 45 rokov. Poďme teda ku kňazským osobnostiam prvých reľovských farárov tak, ako nasledovali po sebe.

- **Karol Spernakowicz (1807 – 1812):** Narodil sa roku 1781. Po štúdiách v Poľsku bol 9. apríla 1804 vysvätený na kňaza v Krakove. V tom čase mal iba 22 rokov. Po pôsobení vo funkcii kaplána v Jablonke na Orave prišiel do miestnej kaplánskej Reľov, kde sa zdržal päť rokov. Počas jeho pôsobenia u nás bola dovtedajšia miestna kaplánska povýšená na samostatnú farnosť, takže Karol Spernakowicz bol aj prvým reľovským farárom. Neskôr pôsobil ako farár v Haligovciach, Lesnici, Ždiari, Tribši a naposledy vo Veľbanoch (Bystrany). Zomrel roku 1873 v pozhnanom veku 92 rokov.
- **Joannes Kaperak (1812 – 1814):** Druhý reľovský farár sa u nás zdržal len veľmi krátko (dva roky) a nakoľko nemáme písomné historické správy, nevieme o ňom veľa. Možno uviesť len toľko, že na kňaza bol vysvätený 22. augusta 1808 a po odchode z Reľova pôsobil dlhé roky vo farnosti Vikartovce. Taktiež možno pripomenúť vyhlásenie, ktoré urobili vtedajší reľovskí veriaci a ktoré sme uviedli v historickej časti knihy – venovanej založeniu farnosti. Išlo o to, v čom veriaci budú, a v čom nebudú nápomocní svojmu farárovi. Z uvedeného vyhlásenia možno nepriamo usudzovať, že mali medzi sebou nejaký spor či nedorozumenie. Azda aj v dôsledku toho vtedajší farár pobudol vo farnosti len dva roky.
- **Jakub Klainy (1814 – 1822):** Tretí reľovský farár sa už zdržal o niečo dlhšie. Pôsobil u nás osem rokov, počas ktorých sa pomery vo farnosti stabilizovali. Tak farár, ako aj jeho veriaci vedeli, čo je ich písanou či nepísanou povinnosťou voči druhej stránke. Svedčia o tom zachované listiny z roku 1815, v ktorých sa veriaci zaväzujú narúbať a do fary priviesť potrebné množstvo dreva pre svojho duchovného pastiera. Jakub Klainy bol vysvätený na kňaza 19. decembra 1795. Pred príchodom do Reľova pôsobil v Krušetnici na Orave. Po odchode z našej farnosti bol farárom v Spišskom Hrhove a neskôr dlhé roky pôsobil vo farnosti Huty na Liptove.
- **František Kiszely (1822 – 1824):** Štvrtý reľovský farár pôsobil v tejto farnosti len dva roky. Narodil sa 4. októbra 1790 a na kňaza bol vysvätený 14. augusta 1816. Pred príchodom do Reľova vykonával kňazskú službu v Bobrovci a kaplánom v Lokci, Sedliackej Dubovej a Námestove. Z Reľova odišiel do Veľkej Lesnej a neskôr do

Hladovky na Orave (roku 1827), kde sa zdržal pomerne dlho – viac ako 40 rokov. František Kiszely zomrel v Hladovke 12. septembra 1869.

- **Joannes Passkay (1824 – 1828):** Rovnako piaty reľovský farár pôsobil v našej farnosti pomerne krátko – štyri roky. Následne bol preložený na iné miesto – do Hubovej na Liptove. Joannes Passkay sa narodil 27. apríla 1796 a na kňaza bol vysvätený 24. augusta 1819. Pred príchodom do Reľova pastoračne pôsobil vo Fridmane, Spišskej Belej a Levoči. Z farnosti Hubová jeho kroky viedli do Liptovského svätého Ondreja, Liptovskej Osady a Hrboltovej. Z obdobia jeho pastoračnej práce v reľovskej farnosti nemáme zachytené žiadne významnejšie správy.

- **Jozef Sztankowitz (1828 – 1830):** Počas pôsobenia šiesteho reľovského farára sa u nás začal rad neúrodných rokov (1828 – 1830), ktorý vyvrcholil cholerovou epidémiou roku 1831. V tom čase však už bol Jozef Sztankowitz na inom mieste. Vo farnosti Reľov pôsobil len dva roky. Po odchode z reľovskej farnosti istý čas pôsobil aj v Hubovej na Liptove.

- **Štefan Grodkowsky (1830 – 1840):** V čase kanonickej vizitácie roku 1832 mal tento reľovský farár 32 rokov. Štefan Grodkowsky sa narodil 27. augusta 1800. Teologické štúdiá absolvoval v seminári na Spišskej Kapitule. Roku 1822 prijal diakonské svätenia a rok na to – 16. novembra 1823 – kňazskú vysviacku, ktorú mu udelil otec biskup Štefan Czech. Po kňazskej vysviacke pôsobil sedem rokov vo funkcii kaplána, medziiným vo farnostiach Ruskinovce a Vyšné Ružbachy. Vo farnosti Reľov pôsobil pekných desať rokov, počas ktorých posvätil nový reľovský cintorín a prežíval s ľuďmi ťažké časy neúrody a cholerovej epidémie roku 1831. Po odchode z Reľove pôsobil vo farnosti Pekelník, kde neskôr prežíval zaslúžený odpočinok a nakoniec aj zomrel 25. augusta 1855.

- **Michal Penxa (1840 – 1885):** Zatiaľ neprekonaný rekord v dĺžke pôsobenia v našej farnosti si drží Michal Penxa, ktorý v Reľove pôsobil neuveriteľných 45 rokov. Narodil sa 26. septembra 1810 v zamagurskej obci Osturňa a pravdepodobne bol synom veľkofrankovského šoltýsa Vojtecha Penxu. Na kňaza bol vysvätený 5. augusta 1836. Po kňazskej vysviacke pôsobil ako kaplán v Námestove, Kluknave a Spišských Vlachoch, odkiaľ prišiel do

Reľova. Michal Penxa je známy predovšetkým svojím národným cítením, ktoré sa prejavilo v podpise pozdravného listu biskupovi Štefanovi Moyzesovi, ako aj v mnohých petíciách, ktoré žiadali rovnoprávne postavenie Slovákov a Maďarov v Uhorsku.

Pre zaujímavosť možno spomenúť, že podľa sčítania ľudu roku 1869 s ním na fare býval jeho príbuzný, ktorý bol mentálne chorý, gazda s gazdinou a dvoma deťmi a slúžka Alžbeta Štefaňáková. V maštali mali jednu kobyľu, dvoch volov, tri kravy a jedno teľa. Tento dlhoročný reľovský farár prežíval s našimi predkami mnohé významné udalosti – od zrušenia poddanstva roku 1848, cez následnú komasáciu pôdy, až po odchod prvých obyvateľov za chlebom do Ameriky. Po príchode nového farára ostal naďalej bývať v Reľove, kde zomrel 28. septembra 1889 a bol pochovaný na miestnom cintoríne. Roku 2008 bol z iniciatívy pána farára Petra Nebusa na jeho hrobe vybudovaný nový háhrobný kameň. Zdá sa, že počas ostatných rokov pôsobenia Michala Penxu vo farnosti Reľov mu často pomáhal matiašovský farár Jakub Hillay, čo niektorých zmietlo a omylom ho zaradili do zoznamu reľovských farárov.

- **Viktor Wágner (1885 – 1817):** Deviaty reľovský farár sa počas svojho dlhoročného pôsobenia v našej farnosti (32 rokov) zaslúžil o viaceré významné diela. Medzi ne treba zaradiť nové vnútorné zariadenie kostola – počnúc hlavným oltárom, cez bočné oltáre, kazateľnicu, krstiteľnicu, krížovú cestu, až po sochy Panny Márie a Božského Srdca Ježišovho. K jeho osobe možno dodať, že sa narodil 18. decembra 1851 v Podolínci a na kňaza bol vysvätený 3. júla 1878. Po kňazskej vysviacke pôsobil ako kaplán Liptovskej svätej Alžbete, Zubrohlave a Tvrdošíne na Orave, odkiaľ prišiel do Reľova.

Počas jeho pôsobenia v našej farnosti zomrel v reľovskej fare bývalý farár Michal Penxa, ktorý bol pochovaný na reľovskom cintoríne. Viktor Wágner viac-menej celý svoj kňazský život prežil v Reľove, kde zomrel počas trvania prvej svetovej vojny – 12. augusta 1917. Bol pochovaný na reľovskom cintoríne pri kaplnke. Hrob Viktora Wágnera sa zachoval v pomerne dobrom stave a roku 2007 bol na ňom z iniciatívy súčasného reľovského farára Petra Nebusa vymenený náhrobný kameň.¹⁵

Kňazi 20. storočia a prenasledovanie Cirkvi: Minulé storočie bolo časom politických prevratov, svetových vojen, modernizácie a s ňou súvisiacej premeny spôsobu života. Obce Reľov a Hágy bytostne prežívali všetko, čo sa vo veľkom svete dialo. Niektoré veci sa ich dotýkali priamo,

iné nepriamo. V tomto storočí malo miesto aj prenasledovanie Cirkvi počas totalitného komunistického režimu. Na vlastnej koži to pocítili aj niektorí kňazi, ktorí sa na svojej životnej ceste na chvíľu spojili s osudmi reľovskej farnosti. Hovoríme predovšetkým o Viktorovi Trstenskom a Štefanovi Balážovi, hoci ani ostatní neboli uchránení od vyhrážok, zastrasovania, či iných zásahov štátnej moci. Aj o tom spomenieme v nasledujúcich riadkoch, ktoré budú patriť osobnostiam reľovských farárov až do uprázdnenia tohto úradu vo farnosti roku 1984.

- **Aladár Ružbašan (1917):** Po úmrtí dlhoročného reľovského farára Viktora Wágnera prichádza do Reľova mladý 27-ročný kňaz. Aladár Ružbašan sa narodil 6. októbra 1891 v Smolníku pri Spišskej Novej Vsi. Na kňaza bol vysvätený 22. júna 1915. Hneď po kňazskej vysviacke nastúpil za kaplána do Bijacoviec a roku 1916 do Kežmarku. Odtiaľ po smrti reľovského farára Viktora Wágnera krátko spravoval farnosť Reľov. Po skončení jeho pôsobenia v Kežmarku roku 1919 sa mu ušlo zaujímavé miesto – pracoval ako vychovávateľ Ambrózyho synov. Neskôr pôsobil ako katechéta v Ružomberku. Ďalšími zastávkami na jeho kňazskej ceste boli: Podolínec, Ruskinovce a Toporec. Aladár Ružbašan zomrel 7. januára 1971.
- **Roman Lukáč (1917 – 1923):** V poradí jedenásty reľovský farár prežíval s našimi predkami vyhlásenie predmníchovskej republiky, a taktiež následný boj o Zamagurie, počas ktorého sa rozhodovalo o našej národnej príslušnosti. Roman Lukáč sa narodil 24. júla 1880 v Ordzovanoch. Na kňaza bol vysvätený 18. septembra 1904. Jeho prvé kaplánske miesto bolo v Podvlku. Neskôr pôsobil ako kaplán aj v Sedliackej Dubovej, Námestove a Ružomberku. Prvým farárskym miestom mu boli od roku 1912 Dedinky, odkiaľ prišiel do Reľova. U nás pobudol šesť rokov a neskôr pôsobil ako farár v Spišských Hanušovciach. Roman Lukáč zomrel pomerne mladý (51 – ročný) 9. decembra 1931.
- **Štefan Dudaško (1923 – 1934):** Ďalších jedenásť rokov spravoval reľovskú farnosť kňaz Štefan Dudaško. S obyvateľmi svojej farnosti prežíval roky hospodárskej krízy 1929 – 1933. Štefan Dudaško sa narodil 13. decembra 1874 v Levoči. Na kňaza bol vysvätený 4. apríla 1899. Ako kaplán pôsobil vo Veľkom Bobrovcí, Tvrdošíne a Nemeckej Ľupči. Pred príchodom do Reľova bol farárom vo Veľkej Frankovej. Na sklonku svojho pôsobenia v Reľove ťažko

ochorel. Neskôr bol hospitalizovaný v levočskej nemocnici, kde aj zomrel 6. novembra 1937. Pochovaný je na levočskom cintoríne.

- **Viktor Trstenský (1934 – 1939):** Azda najviac známym reľovským farárom bol oravský rodák, neskorší pápežský prelát Viktor Trstenský. Narodil sa 28. marca 1908 v Trstenej. Na kňaza bol vysvätený 29. júna 1931 v Spišskej Kapitule otcom biskupom Jánom Vojtaššákom. Po kaplárskych miestach v Levoči, Oravskom Veselom, Levoči, Rudňanoch, Levoči, Starej Ľubovni a opäť v Levoči dostal svoju prvú farnosť – Reľov. Neskôr pôsobil desať rokov (1939 – 1949) ako dekan v Dolnom Kubíne a po dlhých rokoch mimo pastoraácie – v Starej Ľubovni.

Viktor Trstenský bol zaistený štátnou bezpečnosťou počas pastoračného pôsobenia v Dolnom Kubíne. Štyri krát sa musel podrobiť súdnym vypočúvaniam a spolu bol odsúdený na 15 rokov väzenia. V skutočnosti strávil v 24 väzniciach sedem rokov a štyri mesiace (Žilina, Ilava, Hronec, Nováky, Ilava, Trenčín, Močenok, Sládečkovce, Bratislava, Leopoldov, Handlová, Jáchymov, Svätopluk, Ruzyň, Pezinok, Svätá Dobrotivá, Plzeň, Rokycany, Zvolen, Banská Bystrica, Žilina, Olomouc, Pankrác, Mírov). Mnoho ďalších rokov strávil na rôznych nútených pracoviskách, takže v kňazskej službe sa mu ušlo pracovať len 22 rokov. V rámci svojej veselej povahy zvykol neskôr – vo svojom vysokom veku žartom povedať: *„Pán Boh si ma ešte tu drží, lebo som málo pracoval v kňazskej službe. Musím dorobiť tých 24 rokov, ktoré som strávil vo väzniciach a na rôznych pracoviskách.“*

Roku 2001 mu vtedajší prezident Slovenskej republiky Rudolf Šuster udelil najvyššie štátne vyznamenanie – Pribinov kríž I. triedy. V odôvodnení tejto pocty sa píše: *„Osobnosť pápežského preláta patrí k najvýraznejším postavám v zápase o ľudské práva na Slovensku v druhej polovici 20. storočia. Viacerými rokmi, strávenými v rozličných väzeniach a táboroch, svojou odvahou, s ktorou obhajoval slobodu myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery, preukázal mimoriadne zásluhy, hodné ocenenia štátnym vyznamenaním. Svojou bohatou publikačnou činnosťou, ktorou mapoval dejiny Katolíckej cirkvi, ale aj novodobé dejiny Slovenskej republiky, sa významne zaslúžil o kultúrny rozvoj Slovenska. Vo svojich listoch, písaných ústavným činiteľom Slovenska počas komunistického obdobia, ale aj po roku 1990, obhajoval občianske práva na Slovensku pre všetkých a upozorňoval na deformácie*

v spoločenskom a politickom vývoji, ktoré predchádzajú alebo sprevádzajú porušovanie občianskych práv.“

Počas svojho pôsobenia v Starej Ľubovni (1969 – 1974) si Viktor Trstenský natoľko získal sympatie tamojšieho ľudu, že mu z vďaky postavili dom v rodnej Trstenej. Po odpreťí tzv. štátneho súhlasu pre vykonávanie kňazskej služby roku 1974 bol násilne vyvážaný do Trstenej a zbytok svojho života strávil práve tam – dokiaľ mohol, pomáhal miestnym kňazom a neskôr slúžil sväté omše vo svojom dome, kde k nemu prichádzali deti, mládež i dospelí. Nezabudol ani na svoju prvú farnosť a roku 1993 nás poctil svojou návštevou, ako aj odslúžením odpustovej svätej omše. Pri tejto príležitosti si zaspomínal, ako neraz buchol päťou po reľovskej kazateľnici. Na okraj možno dodať, že roku 1994 bol poctený cirkevným titulom „pápežský prelát“. Viktor Trstenský zomrel 7. decembra 2006 v požehnanom veku nedožitých 99 rokov a je pochovaný v rodnej Trstenej.

- **Štefan Petrov (1939):** Nasledujúci kňaz sa v Reľove zdržal len veľmi krátko – necelý rok. Narodil sa 2. mája 1912 v Koterbachoch (Rudňany). Na kňaza bol vysvätený 20. júna 1937. Aj on dostal ako svoju prvú farnosť Reľov. Predtým bol kaplánom v Spišskom Bysrom, Spišskej Belej a Starej Ľubovni. Po odchode z Reľova pôsobil ako farár v Hnilci, Spišskom Hrhove (od roku 1961) a Chrasti nad Hornádom (od roku 1964). Roku 1977 odišiel na zaslúžený odpočinok do Charitného domu v Pezinku, kde zomrel 19. januára 1995. Pochovaný je v Hôrke-Ondrej. Na okraj možno dodať, že i pred jeho príchodom i po jeho odchode z Reľova istý čas zastupoval v našej farnosti spišskohanušovský farár Eduard Odrobina.

- **Karol Hudáč (1939 – 1952):** Na začiatku druhej svetovej vojny bol do Reľova poslaný mladý vzdelaný kňaz Karol Hudáč. Narodil sa 22. marca 1911 v Spišskom Podhradí. Na kňaza bol vysvätený 10. februára 1935. Po kňazskej vysviacke pôsobil ako kaplán v Hniezdnom pri Starej Ľubovni. Je zaujímavé, že aj on dostal Reľov ako svoju prvú farnosť. Počas pôsobenia u nás sa intenzívne venoval združeniu Slovenskej katolíckej mládeže (SKM). Pôsobil ako moderátor tohto združenia pre spišskostaroveský dekanát. Naposledy bol farárom v Bobrovci. Za celoživotnú prácu sa mu dostalo pocty, keď bol menovaný za čestného kanonika Spišskej Kapituly. Zomrel 6. marca 1987 a pochovaný je v Spišskej Belej

- **Serafín Rončák (1952 – 1965):** Roky tvrdého totalitného režimu prežíval v reľovskej farnosti niekdajší námestovský dekan Serafín Rončák. Narodil sa 10. marca 1898 v Zákamennom na Orave. Na kňaza bol vysvätený 29. júna 1925. Počas svojej kňazskej služby bol kaplánom v Ružomberku, farárom v Černovej, katechetom v Ružomberku a farárom v Bobrovci. Neskôr sa stal dekanom v Námestove (od roku 1945). Odtiaľ ho tamojší cirkevný tajomník „za trest“ preložil do „zapadákov“ – do Reľova. Známe sú jeho úsmevné slová, ktoré povedal veriacim po príchode do farnosti, odvolávajúc sa na krásny zamagurský kraj: *„No, tak oni si mysleli, že ma tu dajú za trest a oni ma tu poslali na rekreáciu.“* Počas svojho pôsobenia v Reľove sa zaslúžil aj o rozvoj kultúry – najmä v rámci ochotníckeho divadla, ale aj napr. púšťaním vianočných kolied a námestovských zvonov v obecnom rozhlase. Inou charakteristickou črtou jeho osobnosti boli pravidelné piatkové rybačky. Zomrel v rodnom Zákamennom 29. apríla 1967, kde je aj pochovaný. Na okraj možno dodať, že ostatné mesiace bol pán farár Serafín Rončák často v nemocnici a zastupoval ho spišskohanušovský farár Ladislav Ivák.

- **Vladimír Juraj Olos (1965 – 1969):** Po staršom váženom dekanovi opäť prišiel do farnosti mladý kňaz plný entuziazmu – Vladimír Olos. Narodil sa 14. apríla 1936 v Hubovej na Liptove. Na kňaza bol vysvätený 2. novembra 1958, majúc len 22 rokov a 5 mesiacov. Po rokoch kaplánovania v Rabči, Kežmarku a Poprade sa aj on dostal do Reľova ako svojej prvej farnosti. Neskôr sa vymenil so starším kňazom Štefanom Balážom a odišiel za farára do Šváboviec. Napriek mnohým povinnostiam v tamojšej farnosti pravidelne prichádzal vypomáhať aj na Mariánsku Horu v Levoči. Posledné roky svojho života strávil v kňazskom domove na Spišskej Kapitule. Tam zomrel 25. decembra 2000 a je pochovaný na spišskokapitulskom kňazskom cintoríne.

- **Štefan Baláž (1969 – 1984):** Po mladom kňazovi Vladimírovi Olosovi prišiel do Reľova starší chorľavý kňaz Štefan Baláž, poznačený ťažkými rokmi v komunistickom väzení. Narodil sa 18. apríla 1920 v Smižanoch pri Spišskej Novej Vsi. Na kňaza bol vysvätený 29. júna 1945 v Spišskej Kapitule. Po kaplánových miestach v Spišských Vlachoch, Bijacovciach a Spišskej Belej bol už roku 1949 zaistený štátnou bezpečnosťou a odsúdený štátnym súdom v Bratislave na dvanásť rokov väzenia. Príčinou malo byť odmietnutie udeliť rozhrešenie aktívnym príslušníkovi komunistickej strany a štátnej

Katolíckej akcie v auguste a októbri 1949. Keďže v tom čase ešte nebolo otvorené prenasledovanie Cirkvi a kňazov, právom môžeme hovoriť, že v prípade Štefana Baláža ide o „obet' spovedného tajomstva“, nakoľko v danej situácii sa nijako nemohol brániť.

Vo väznici strávil celých vymeraných dvanásť rokov – od roku 1951 do roku 1963. V uránových baniach takmer úplne stratil už predtým podlomené zdravie, čo sa neskôr ukázalo v plnom svetle. Po prepustení z väznice bol istý čas kaplánom v Levoči a farárom vo Švábovciach, odkiaľ prišiel do menšej a ľahšej farnosti Reľov. Pre ťažkú chorobu musel začiatkom 80. rokov pravidelne dochádzať do liečebne vo Vyšných Hágoch, v súvislosti s čím vždy menej času trávil vo svojej farnosti. Nakoniec bol prinútený celkom zanechať kňazskú službu a natrvalo odísť do liečebne vo Vyšných Hágoch. Tam zomrel 21. februára 1990. Na jeho pohrebe v rodných Smižanoch sa zúčastnili aj mnohí veriaci našej farnosti.¹⁶

Od farnosti bez farára po súčasnosť: Počas ostatných mesiacov oficiálneho pôsobenia pána farára Štefana Baláža v Reľove, keď sa už fyzicky vo farnosti viac-menej nezdržoval, bola reľovská farnosť neoficiálne zastupovaná pánom farárom z Lechnice – Pavlom Majzelom. Takto to ale nemohlo fungovať dlhšiu dobu, a tak nariadením vtedajšieho kapitulného vikára Štefana Garaja mala byť farnosť Reľov spravované „excurendo“ zo Spišských Hanušoviec. Tak sa aj stalo. Keďže spišskohanušovskí kňazi boli aj správcami našej farnosti a slúžili tunajšiemu Božiemu ľudu, chceme im venovať nasledujúce riadky takisto, ako všetkým ostatným reľovským farárom. V tejto našej prechádzke po záhrade kňazských osobností prideme až k súčasnému reľovskému farárovi – Petrovi Nebusovi, ktorým sa zavŕši obsah tejto podkapitoly.

- **Štefan Živčák (1984 – 1990):** Prvým spišskohanušovským farárom, ktorý spravoval aj farnosť Reľov, bol rodák z Mníška nad Popradom pri Starej Ľubovni – Štefan Živčák. Narodil sa 1. júna 1938. Teológiu študoval v Bratislave spolu s neskorším diecéznym biskupom Spišskej diecézy Františkom Tondrom. Na kňaza bol vysvätený 1. júla 1962. Vo svojej kňazskej službe pôsobil najprv ako kaplán v Spišských Vlachoch, Ružomberku, Kežmarku, Letanovciach a Spišskej Novej Vsi. Roku 1968 nastúpil na miesto farára do farnosti Dedinky, kde mu bol roku 1972 pre prílišnú aktivitu odopretý tzv. štátny súhlas na vykonávanie kňazskej služby. Nasledovných sedem rokov pracoval v nútenej výrobe na rôznych miestach – najmä v skrutkárni v Starej Ľubovni.

Po návrate do pastorácie roku 1979 pôsobil ako farár v Poľanovciach, odkiaľ bol roku 1983 preložený do Vydrníka pri Spišskej Novej Vsi. Nasledujúci rok bol opäť preložený – do Spišských Hanušoviec, odkiaľ excurendo spravoval aj farnosť Reľov. Zo Spišských Hanušoviec odišiel roku 1990 do Rabče na Orave a po objavení zákernej choroby (leukémia) do menšieho a ľahšieho Vydrníka (1991). Štefan Živčák zomrel v nemocnici v Košiciach 2. novembra 1993. Na jeho pohrebe v rodnom Mníšku nad Popradom sa zúčastnilo aj mnoho veriacich reľovskej farnosti.

- **František Tuka (1990 – 1993):** Prvým porevolučným farárom, ktorý naďalej spravoval farnosť Reľov zo Spišských Hanušoviec, bol mladý kňaz František Tuka, rodák z Nižnej na Orave. Narodil sa 11. decembra 1958. Po kňazskej vysviacke 14. júna 1987 pôsobil ako kaplán v Spišskej Novej Vsi, Spišskom Štvrtku a Vysokých Tatrách. Odtiaľ prišiel roku 1990 na svoju prvú faru – do Spišských Hanušoviec. Počas svojho pôsobenia u nás rozbehol viacero pekných duchovných, ale i kultúrnych a športových aktivít. Po troch rokoch bol preložený do Slovenskej Vsi, kde strávil dvanásť rokov (1993 – 2005). V súčasnosti pôsobí ako farár v Lipovských Kľačanoch pri Ružomberku.

- **Waldemar Sowiński (1993 – 1997):** V dôsledku nedostatku vlastných kňazov požiadal diecézny biskup Spišskej diecézy František Tondra o pomoc biskupov zo susedného Poľska. Tí mu poslali na výpomoc niekoľkých kňazov, z ktorých jeden sa dostal za farára do Spišských Hanušoviec. Waldemar Sowiński sa narodil 14. júna 1945 v meste Nowy Sącz v Poľsku. Na kňaza bol vysvätený 17. júna 1971 pre rodnú Tarnovskú diecézu. Po príchode na Slovensko roku 1992 najprv pôsobil ako kaplán v Habovke na Orave. Odtiaľ prišiel o rok neskôr do Spišských Hanušoviec, odkiaľ excurendo spravoval aj farnosť Reľov. Keď bol k 1. júlu 1997 vymenovaný do Reľova vlastný farár, skončilo sa aj jeho pôsobenie v našej farnosti. Kvôli trvaniu rekonštrukcie neobývateľnej farskej budovy však spravoval reľovskú farnosť aj počas trvania letných prázdnin. V Spišských Hanušovciach potom pôsobil ešte dva roky a vrátil sa do rodnej Tarnovskej diecézy.

- **Peter Nebus (od roku 1997):** Po nežnej revolúcii sa zaplnili kňazské semináre a do Pánovej vinice postupne začalo prichádzať viac a viac mladých kňazov. Situácia sa natoľko zlepšila, že opäť mohli byť obsadené farnosti, ktoré predtým nemali vlastných duchovných

pastierov. Dňa 1. júla 1997 bol dekrétom diecézneho biskupa Spišskej diecézy Františka Tondru za reľovského farára vymenovaný Peter Nebus, ktorý je v poradí 19. reľovským farárom (neberúc do úvahy miestnych kaplánov pred založením farnosti a kňazov zastupujúcich našu farnosť v rokoch 1984 – 1997). Jeho životná dráha sa začala 27. júna 1948 v Levkovciach. Po štúdiách teológie v Bratislave bol 10. júna 1973 vysvätený na kňaza. Jeho primície boli poznačené smútkom za odchodom matky, ktorá zomrela niekoľko týždňov predtým.

Prvým kaplánskym miestom mu bola farnosť Kežmarok. Odtiaľ nastúpil na povinnú dvojročnú základnú vojenskú službu, po skončení ktorej sa opäť vrátil do Kežmarku, kde pôsobil ako kaplán 5 rokov. Roku 1980 bol ustanovený za farára do obce Dedinky, odkiaľ po dvoch rokoch odišiel do Liptovskej Lužnej. Roku 1984 bol ustanovený za kaplána v Starej Ľubovni a roku 1987 za farára v Stankovanoch. Na Liptove ostal aj po roku 1991, kedy bol ustanovený za farára v Hubovej. Po ďalších dvoch rokoch krátko pôsobil ako kaplán v Spišskom Štvrtku a potom v Levoči, kde mal od roku 1995 na starosti duchovnú správu gymnázia svätého Františka Asiského. Odtiaľ bol preložený do reľovskej farnosti, kde pôsobí dodnes. Jeho pastoračná aktivita je zameraná na všetkých členov farnosti – chorých a starých, otcov a matky, mládež a deti. Na okraj možno spomenúť, že medzi jeho záľuby patrí aj organizovanie primičných slávností – počas svojho pôsobenia vo farnosti už zorganizoval troje. ☺

Celú túto tému zakončíme niekoľkými slovami o ekonomickom zabezpečení reľovských farárov „včera“ a „dnes“. Po hospohárskej stránke to reľovský farár nemal v minulosti o nič lepšie, ako ostatní zamagurský farári. Príjmy boli chudobné, tak ako bol chudobný aj ľud farnosti. V 19. storočí mal reľovský farár tieto príjmy: 200 zlatých vlastného platu, 30 zlatých za zadušné sväté omše, drevo z pánskeho lesa a desiatok. Štólu z príležitosti vysluhovania sviatostí a svätenín poberal do roku 1809 ešte spišskohanušovský farár. Na základe dohody z 22. júla 1796 má vtedajší miestny kaplán, a neskôr reľovský farár, dostať ročne 16 viedenských siah narúbaného dreva, ďalej má dostať 16 jutár a 1200 siah lesa, 25 jutár pôdy a pašienky pripadajúce na jednu usadlosť. Z filiálky Hágy má farár dostať 5 mandľov ovsu a 4 viedenské siah mäkkeho palivového dreva (od roku 1866 to bolo už 6 siah).

Za týchto šesť siah dostával reľovský farár od 1. júna 1907 od berného úradu v Spišskej Starej Vsi ako zámenu 60 korún. Keďže spomínané príjmy nevystačovali na udržanie farára, kvôli zlepšeniu svojej ekonomickej situácie bol nútený prostredníctvom paholkov hospodáriť na

pozemkoch, ktoré patrili k farskému úradu. Od roku 1960 dával farskú pôdu, ktorá bola predtým krátky čas majetkom reľovského Jednotného roľníckeho družstva (JRD), do árendy miestnym súkromným roľníkom. Cirkevný les bol počas komunistického režimu včlenený do tzv. štátnych lesov. Po nežnej revolúcii sa v dôsledku reštitúcie pôdy jej pôvodným vlastníkom vrátila aj cirkevná pôda do vlastníctva Farského úradu v Reľove. V súčasnosti v jednotlivých častiach reľovského chotára patrí Farskému úradu približne 14 hektárov pôdy. K tomu treba pripočítať ešte cirkevný les.

Príjmy reľovského farára, ako aj ostatných kňazov, sa zmenili po nástupe totalitného režimu. Keďže tento režim chcel mať všetko pod kontrolou, vo vzťahu k Cirkvi zvolil jednoznačný postup – cirkevné majetky boli zhabané v prospech štátu a kňazi boli financovaní štátom – samozrejme po predchádzajúcom získaní tzv. štátneho súhlasu. Cirkevní tajomníci pritom zasahovali do mnohých záležitostí Cirvi – pri prekladoch kňazov, pri udeľovaní a odoberaní štátnych súhlasov, pri dovození alebo zákaze stavieb a rekonštrukcií náboženských objektov a pod. Po nežnej revolúcii sa situácia opäť zmenila – niekdajšie cirkevné majetky boli vrátené – častokrát vo veľmi zlom stave, takže z nich dnes nie je veľký úžitok. Kňazi sú zatiaľ naďalej financovaní zo štátnych peňazí. V súčasnosti má reľovský farár, ako aj ostatní kňazi, nasledovné príjmy: vlastný plat v závislosti od vyslúžených rokov vo výške 8 – 12 tisíc korún a milodary z príležitosti slúženia svätých omší.¹⁷

7.5. Početné duchovné povolania

Reľov – ako pomerne malá farnosť – nemohol mať v minulosti mnoho kňazských a rehoľných povolaní. Z druhej strany je pravdou, že vzhľadom na počet obyvateľov, nízku úroveň vzdelania v predošliých vekoch a ťažký spôsob života pod Spišskou Magurou, ich bolo dosť. Priamo z reľovskej farnosti vyšlo spolu 11 kňazov a 4 rehoľné sestry. Okrem toho si možno robiť nejaké tie zásluhy aj na duchovných povolaniach tých osôb, ktoré majú rodičov z Reľova alebo Hágov – a takých je tiež niekoľko: Martin Štrbák – syn Margity rod. Marhefkovej, František Plučinský – syn Terézie rod. Pisarčíkovej, Peter Šoltýs – syn Margity rod. Štefaňákovej a Michal Marhefka – syn Michala Marhefku. Na dodatok možno povedať, že z dnešnej reľovskej filiálky Jezersko pochádza taktiež kňaz – Jozef Tomaľa. Je však pravdou, že v čase jeho teologických štúdií a primícií patrilo Jezersko do farnosti Spišské Hanušovce, a teda fakticky „nevyšiel z farnosti Reľov“.

Každopádne, pri percentuálnom prepočte duchovných povolanií vzhľadom na počet veriacich, má farnosť Reľov popredné miesto na Slovensku (v súčasnosti takmer 3 % populácie v Reľove tvoria kňazi a rehoľné sestry). S istou dávkou humoru možno túto farnosť označiť ako „kňazskú liaheň“. ☺ Iste je to aj zásluha modlitieb a obetí tých, ktorí tu žili pred nami, ale aj tých, ktorí žijú uprostred nás. V nasledujúcich riadkoch chceme čitateľovi ponúknuť niekoľko biografických charakteristík našich rodákov a rodáčok, ktorí sa vydali na cestu duchovného povolania. Urobíme tak v troch častiach – v prvej si povieme o kňazoch, ktorí už medzi nami nežijú; v druhej o žijúcich kňazoch a v tretej o rehoľných sestrách, ktoré boli a sú našimi ozdobami na rôznych významných svetových miestach – vo Vatikáne, na Velehrade, na Mariánskej Hore v Levoči, vo Vrúcku a pod.

Kňazské povolania kedysi: Z dávnej minulosti nie sú žiadne záznamy o tom, že z Reľova pochádzal nejaký kňaz. Zdá sa, že do času založenia samostatnej farnosti roku 1809, nemožno hovoriť o žiadnych kňazských povolaniach v Reľove či Hágoch. Postavením kostola a následným príchodom prvých reľovských farárov sa iste značne oživil aj náboženský život našich predkov – predsa len dlhá cesta do Veľkej Lesnej alebo Spišských Hanušoviec neumožňovala príliš časté počúvanie Božieho slova, účasť na svätých omšiach a prijímanie sviatostí. Postupom času sa niektorým začalo viac pozdávať kňazské povolanie a sprevádzaní Božím vnuknutím a milosťou sa rozhodli vykročiť po tejto ceste. Prvý mladík z reľovskej farnosti odišiel do seminára už počas pôsobenia pána farára Štefana Grodkowského v 30. rokoch 19. storočia.

- **Jozef Štefanyak:** Roku 1839 sa v Schematizme Spišskej diecézy objavuje meno Jozefa Štefanyaka – ako klerika tretieho ročníka teológie. Podľa predpokladu mohol byť vysvätený o dva roky neskôr – roku 1841. Kniha fundátorov reľovského kostola spomína kňaza Spišskej diecézy Jozefa Štefanyaka, ktorý vo svojom testamente z 29. mája 1846 odkazuje svoj majetok ako fundáciu reľovskému kostolu.
- **František Haber junior:** Druhým reľovským rodákom, ktorý sa rozhodol pre kňazstvo, je František Haber junior. Narodil sa v Reľove 6. októbra 1848. Na kňaza bol vysvätený 27. júla 1873. Po kňazskej vysviacke bol kaplánom v Hruštíne na Orave, odkiaľ roku 1874 odišiel za kaplána do Tvrdošína. Roku 1877 bol preložený za kaplána do Ružomberka a roku 1878 do Teplej, odkiaľ o rok neskôr odišiel na miesto kaplána v Levoči. Roku 1880 bol ustanovený za farára v

Mníšku nad Popradom a od roku 1897 do Veľkej Frankovej. Zomrel 24. septembra 1905 vo Veľkej Frankovej, kde je aj pochovaný.

- **Andrej Marhefka:** Tretím kňazom z farnosti Reľov bol Andrej Marhefka. Narodil sa 1. septembra 1862 v Reľove, kde bol aj pokrstený. Teológiu študoval v Spišskej Kapitule. Tam prijal aj kňazskú vysviacku – 1. júla 1887. Ako kaplán pôsobil v Lokci, Zákamennom a Kline na Orave. Odtiaľ bol roku 1888 opäť ustanovený za kaplána v Lokci. Potom bol farárom v Podvlku a zasa kaplánom v Rabči. Od roku 1891 bol kaplánom v Sedliackej Dubovej. Od roku 1892 bol farárom v Kluknave a od roku 1899 vo Vyšnom Slavkove. Roku 1912 bol ustanovený za farára v Rabčiciach na Orave, kde neskôr pôsobil aj ako dekan námestovského dištriktu až do svojej smrti 7. apríla 1935. Pochovaný je v Rabčiciach. Nad Reľovom pod „Zadným poľom“ dal roku 1925 na znak vďaky postaviť kamenný kríž, ktorý tam stojí až dodnes.

- **Andrej Podolský:** Štvrtým kňazom – rodákom bol Andrej Podolský. Narodil sa 12. mája 1894 v Reľove, kde bol aj pokrstený. Základnú školu navštevoval v Reľove a teológiu ukončil v Spišskej Kapitule. Tam bol veľmi mladý vysvätený na kňaza 15. septembra 1916 (v tom čase mal len 22 rokov a 4 mesiace). Po kňazskej vysviacke pôsobil ako kaplán vo Švábovciach a Kubachoch (Spišské Bystré). Od roku 1919 bol farárom v Haligovciach (neskôr spravoval aj Lechnicu), od roku 1925 vo Veľkej Frankovej a od roku 1930 v Spišských Matiašovciach. Roku 1933 sa stal farárom a zároveň dekanom v Spišskej Starej Vsi. Taktiež plnil funkciu školského dozorca spišskostaroveského dištriktu. Neskôr pôsobil v Harichovciach (od roku 1957), odkiaľ odišiel na penziu do Spišskej Novej Vsi (od roku 1964). Zomrel 27. mája 1969 a je pochovaný na cintoríne v Spišskej Novej Vsi.

- **Ján Komiňák:** V poradí piatym kňazom, ktorý vyrástol vo farnosti Reľov, bol Ján Komiňák. Narodil sa 18. júna 1894 v Reľove, kde bol aj pokrstený. Pochádzal z roľníckej rodiny a bol najstarším z deviatich súrodencov. Základnú školu ukončil v Reľove. Začal študovať na gymnáziu v Podolínci, zmaturoval však na gymnáziu v Levoči. Na kňaza bol vysvätený taktiež veľmi mladý 22. októbra 1916 (v tom čase mal len 22 rokov a 4 mesiace). Po kňazskej vysviacke kaplánoval v Spišskej Belej, potom v Spišskom Podhradí (1917) a nakoniec v Spišskej Novej Vsi, kde vyučoval aj na tamojšom

gymnázium. Už ako bohoslovec bol veľmi nadaný a istý čas študoval aj na „Pázmaneu“ vo Viedni, kde neskôr získal doktorát z teológie. Od roku 1919 bol v Inštitúte Augustiniánov.

Po vzniku Československa sa nemohol zmieriť s príchodom Čechov na Slovensko. Aj keď mu biskup núkal viacero možností obsadenia farnosti, rozhodol sa opustiť Slovensko. Pre nejaký incident v Čechmi bol dokonca vypočúvaný na polícii. To pravdepodobne definitívne rozhodlo o jeho odchode zo Slovenska. Odsťahoval sa do Maďarska – do Vácu. Tam pôsobil ako kňaz a vyučoval aj na tamjšom gymnázium. Okrem rodnej slovenčiny a úradnej maďarčiny, ovládal latinčinu, hebrejčinu, nemčinu a francúzštinu. Roku 1938 sa v Budapešti zúčastnil na Eucharistickom kongrese. Okrem Vácu pôsobil ako farár aj v Tiszaujfalú a v Kiskumfelegyháza. V októbri 1966 oslávil svoje zlaté jubileum kňazstva. Ako penzista žil v Kňazskom charitnom domove v Szekesfehervare, kde zomrel 21. septembra 1971. Podľa svojho želania bol po smrti prevezený na rodné Slovensko. Pochovaný je na cintoríne v Spišskej Novej Vsi.¹⁸

Kňazské povolania dnes: Po dvoch kňazských sväteniach roku 1916 z farnosti Reľov dlhý čas nevyšiel ďalší kňaz. Medzitým sa pre rehoľný život rozhodli niektoré reľovské rodáčky, ale o tom v nasledujúcej časti. Je zaujímavé, že v čase, keď tu pôsobili tak významné kňazské osobnosti ako napr. Viktor Trstenský alebo Karol Hudáč sa nik nerozhodol prekročiť prah kňazského seminára. Možno to viac pochopiť, ak sa zoberie do úvahy historický kontext – medzivojnové obdobie, druhá svetová vojna a najmä nástup komunistického štátneho zriadenia. A predsa aj počas tohto obdobia vyšiel z Reľova služobník oltára. Po nežnej revolúcii nastala skutočná explózia kňazských povolaní, keď z farnosti Reľov vyšlo päť nových kňazov.

- **Jozef Biľak:** V poradí šiestym kňazom – rodákom je súčasný špirituál v Kňazskom seminári biskupa Jána Vojaššáka v Spišskej Kapitule – Jozef Biľak. Narodil sa Antonovi a Márii rod. Marhefkovej 19. januára 1950 v Reľove, kde bol aj pokrstený 22. januára 1950. Krstil ho vtedajší reľovský farár Karol Hudáč. Základnú školu navštevoval v Reľove a potom Strednú všeobecno-vzdelávaciu školu v Spišskej Starej Vsi. Tam zmaturoval roku 1967. Teológiu študoval v Bratislave v rokoch 1967 – 1972, kde roku 1968 prijal aj sviatosť birmovania. Na kňaza bol vysvätený veľmi mladý 17. júna 1972 v Bratislave (v tom čase mal len 22 rokov a 5 mesiacov). Jeho svätiteľom bol otec biskup Trochta z Litoměřic – Slovensko po smrti

rožňavského biskupa Pobožného v tom roku nemalo žiadneho oficiálneho biskupa.

Primičná slávnosť sa napriek prísnyim opatreniam vtedajšej štátnej moci konala vonku – na priestransve za farskou stodolou. Na túto nevšednú slávnosť sa zišlo mnoho veriacich z celého okolia. Po kňazskej vysviacke Jozef Bielač pôsobil dva roky ako kaplán v Poprade. Od roku 1974 bol farárom v Lokci na Orave. Od roku 1980 bol krátky čas farárom v Liptovských Matiašovciach, odkiaľ roku 1981 odišiel na pekných štrnásť rokov do rodiska Andreja Hlinku – Černovej, kde pôsobil ako farár. Roku 1995 ho otec biskup požiadal o vykonávanie služby špirituála v Kňazskom seminári biskupa Jána Vojtaššáka v Spišskej Kapitule. Okrem duchovnej služby pre budúcich kňazov, ako odborný asistent prednáša Fundamentálnu a Špirituálnu teológiu, ako aj niektoré iné teologické disciplíny. Nakoniec treba dodať, že po externých postgraduálnych štúdiách na Pápežskej teologickej akadémii v Krakove a Univerzite Komenského v Bratislave získal roku 1998 doktorát z teológie a na Katolíckej Univerzite v Ružomberku roku 2007 obhájil rigoróznú prácu z pedagogiky.

- **Jozef Penxa:** Po nežnej revolúcii nastúpili na cestu kňazskej formácie dvaja reľovskí rodáci. Jedným z nich bol Jozef Penxa, narodený v rodine Jána a Márie rod. Pempčákovej 29. januára 1958 v Reľove, kde bol aj pokrstený 9. februára 1958. Krstil ho vtedajší reľovský farár Serafin Rončák. Sviatosť birmovania prijal v Reľove 20. júna 1971 z rúk vtedajšieho kapitulného vikára Jozefa Ligoša. Po skončení Základnej školy v Reľove a Spišských Hanušovciach absolvoval strednú poľnohospodársku školu v Poprade-Velkej. Následne absolvoval základnú vojenskú službu a po jej skončení pracoval v rôznych poľnohospodárskych podnikoch. Hoci už skôr premýšľal o kňazskom povolaní, reálna možnosť realizácie týchto myšlienok prišla až po nežnej revolúcii.

Roku 1990 nastúpil cestu formácie ku kňazstvu v Kňazskom seminári biskupa Jána Vojtaššáka v Spišskej Kapitule. Tam bol 17. júna 1995 vysvätený na kňaza. Jeho svätiteľom bol spišský diecézny biskup František Tondra. Primičná slávnosť mala miesto v rodnej obci týždeň potom – 24. júna 1995. Homíliu pri nej povedal popradský dekan Anton Oparty. Prvé kaplánske miesto dostal v starodávnej a pútnickej Levoči, no od 1. januára 1996 bol preložený za kaplána do Ružomberka na Liptove. Tam sa zdržal len do 1. júla toho istého roku, kedy ho diecézny biskup Spišskej diecézy František Tondra ustanovil

za farára v Úloží nad Levočou. Okrem spomínanej farnosti spravoval „excurendo” aj farnosť Vyšné Repaše. Odtiaľ bol roku 2006 preložený do farnosti Svätý Kríž na Liptove, kde pôsobí až dodnes. Roku 2008 si Jozef Penxa pripomenul pekné 50. výročie narodenia.

- **Ján Marhefka:** Druhým kňazom – rodákom, ktorý sa vydal na cestu kňazskej formácie hneď po nežnej revolúcii, bol Ján Marhefka. Narodil sa Jánovi a Márii rod. Marhefkovej 26. decembra 1967 v Reľove, kde bol aj pokrstený 7. januára 1968. Krstil ho vtedajší reľovský farár Vladimír Olos. Sviatosť birmovania mu vyslúžil kapitulný vikár Štefan Garaj 27. mája 1979 v Reľove. Po skončení základnej školy v Reľove a Spišských Hanušovciach študoval na Strednom odbornom učilišti služieb v Poprade, odbor kuchár-čaišník. Na tej istej škole dokončil popri zamestnaní aj úplne stredoškolské vzdelanie.

Po skončení základnej vojenskej služby a krátkom zamestnaní začal roku 1990 študovať teológiu v Spišskej Kapitule. Tam bol spolu s Jozefom Penxom vysvätený na kňaza 17. júna 1995. Jeho svätiteľom bol diecézny biskup František Tondra. Hneď na druhý deň bola v Reľove primičná slávnosť, počas ktorej povedal homíliu reľovský rodák Jozef Bielák. Prvé kaplánske miesto Jána Marhefku bola farnosť Rudňany pri Spišskej Novej Vsi. Tam sa po odchode predošlého farára Jána Dudu stal roku 1996 aj farárom. Po šiestich rokoch služby farára v Rudňanoch ho diecézny biskup Spišskej diecézy František Tondra ustanovil za farára do Tvrdošína na Orave, kde pôsobí až dodnes. Popri svojej pastoračnej práci je od roku 1977 aj sudcom cirkevného tribunálu Spišskej diecézy. Nakoniec možno dodať, že po externých postgraduálnych štúdiách na Katolíckej Univerzite Jána Pavla II. v Lubline získal roku 1998 licenciát z kánonického práva a po doplňujúcich štúdiách na Katolíckej Univerzite v Ružomberku získal roku 2006 doktorát z teológie.

- **Štefan Bielák:** Štyri roky po vyššie spomínaných dvoch kňazoch –rodákoch, mala farnosť Reľov opäť primície. Ich celebrantom bol Štefan Bielák. Narodil sa Antonovi a Márii rod. Marhefkovej 2. decembra 1958 v Reľove, kde bol aj pokrstený 11. decembra 1958. Krstil ho vtedajší reľovský farár Serafin Rončák. Sviatosť birmovania prijal v Reľove 20. júna 1971 z rúk vtedajšieho kapitulného vikára Jozefa Ligoša. Po skončení základnej školy v Reľove a Spišských Hanušovciach, študoval na Strednom odbornom učilišti služieb v Poprade, kde sa vyučil za stavebného zámočníka. Po

ukončení základnej vojenskej služby pracoval vo firme „Stavomontáž“ v Poprade. Po nežnej revolúcii začal častejšie premýšľať o kňazskom povolání. Pre naplnenie tohto cieľa začal študovať večernou formou popri zamestnaní, aby si doplnil úplné stredoškolské vzdelanie, ktoré je nevyhnutnou podmienkou štúdia na vysokej škole.

Roku 1993 nastúpil na cestu kňazskej formácie pre službu Banskobystrickej diecézy v Kňazskom seminári svätého Františka Xaverského v Badíne. Kňazskú vysviacku prijal v Banskej Bystrici 19. júna 1999 z rúk otca biskupa Rudolfa Baláža. Týždeň po tom bola v Reľove opäť primičná slávnosť, počas ktorej povedal homíliu reľovský rodák Ján Marhefka. Prvým, a zároveň ostatným kaplánskym miestom mu bola farnosť Hriňová pri Detve pod Poľanou. Už roku 2000 bol ustanovený za farára do farnosti Malé Kršteňany pri Partizánskom, kde pôsobí až dodnes. Roku 2008 si Štefan Bielač pripomenul pekné 50. výročie narodenia.

- **Ondrej Štefaňak:** Prvé primície v novom tisícročí patrili miestnej časti Hágy. Odtiaľ vyšiel pracovať do Pánovej vinice ďalší kňaz reľovskej farnosti – Ondrej Štefaňak. Narodil sa Andrejovi a Agnese rod. Zajoncovej 24. decembra 1979 v Reľove, kde bol aj pokrstený 6. januára 1980. Krstil ho vtedajší reľovský farár Štefan Baláž. Sviatosť birmovania prijal z rúk otca biskupa Andreja Imricha v Spišských Hanušovciach 16. mája 1993. Po skončení základnej školy v Spišských Hanušovciach študoval v rokoch 1994 – 1998 na Gymnáziu v Spišskej Starej Vsi. Hneď po maturite odišiel študovať teológiu a nastúpil cestu kňazskej formácie v Kňazskom seminári biskupa Jána Vojtaššáka v Spišskej Kapitule. Tam bol 19. júna 2004 vysvätený na kňaza. Jeho svätiteľom bol spišský diecézny biskup František Tondra. Primičná slávnosť mala svoje dejinné miesto hneď nasledujúci deň pri farskom kostole v Reľove. Homíliu pri tejto príležitosti povedal reľovský rodák Jozef Bielač.

Jeho prvým, a doteraz jediným kaplánskym miestom bola starodávna a pútnická Levoča. Strávil tam len necelých 15 mesiacov, pretože od akademického roka 2005 – 2006 ho diecézny biskup Spišskej diecézy František Tondra poslal na postgraduálne štúdiá Sociológie na Katolícku Univerzitu Jána Pavla II. v Lubline, kde strávil tri roky. V čase štúdií často a rád prichádzal do svojej rodnej farnosti. Počas prázdnin zároveň zbieral pastoračné i vedecké skúsenosti na rôznych miestach Európy – vo Francúzsku (Lurdy), Írsku (Portlaoisie), Anglicku (Londýn) a ďalších. Po ukončení postgraduálnych štúdií a získaní doktorátu zo sociológie, sa roku 2008

vrátil na Slovensko a v súčasnosti prednáša Sociológiu, Sociálnu filozofiu a Sociálnu náuku Cirkvi na Katolíckej Univerzite v Ružomberku.

- **Jozef Marhefka:** Dopolosal' ostatným novokňazom z farnosti Reľov, ktorý slávil svoje primície v kruhu všetkých žijúcich kňazov – rodákov, je Jozef Marhefka. Narodil sa Františkovi a Agnese rod. Marhefkovej 8. decembra 1980 v Reľove, kde bol aj pokrstený 1. januára 1981. Krstil ho vtedajší reľovský farár Štefan Baláž. Sviatosť birmovania prijal 16. mája 1993 v Spišských Hanušovciach z rúk otca biskupa Andreja Imricha. Základnú školu navštevoval v Spišských Hanušovciach v rokoch 1987 – 1995. Potom študoval na Strednom odbornom učilišti služieb v Kežmarku – odbor maliar (1995 – 1998). Hneď po skončení tejto školy pokračoval v ďalšom štúdiu na Strednom odbornom učilišti stavebnom v Poprade – odbor stavebníctvo, kde získal úplné stredoškolské vzdelanie.

Po maturite sa rozhodol vstúpiť do Spoločnosti Božieho Slova (SVD) v Nitre, kde v rámci postulátu začal aj svoje teologické štúdiá v Kňazskom seminári v Nitre. V septembri roku 2001 vstúpil do noviciátu vo Vidinej. Počas premýšľania a úvah sa rozhodol opustiť rehoľu SVD a vydať sa ku kňazstvu inou cestou – pre službu v Spišskej diecéze. Medzitým – od mája do augusta 2002 – pracoval v Zastrove v Spišskej Starej Vsi. Teologické štúdiá a kňazskú formáciu si doplnil v Kňazskom seminári biskupa Jána Vojtaššáka v Spišskej Kapitule. Tam bol 23. júna 2007 vysvätený na kňaza. Jeho svätiteľom bol spišský diecézny biskup František Tondra. Zatiaľ ostatné primície vo farnosti Reľov boli hneď na druhý deň – 24. júna 2007. Homíliu pri tejto príležitosti povedal reľovský rodák Ján Marhefka. Prvým kaplánskym miestom Jozefa Marhefku sa stala farnosť Trstená na Orave, kde pôsobí až dodnes.¹⁹

Rehoľné povolania: Nie je známe, žeby z Reľova pochádzal nejaký rehoľník – či už rehoľný kňaz alebo rehoľný brat. Máme však niekoľko rehoľných sestier – rodáčok. Podľa pamäte ľudí a dostupných historických podkladov vieme, že z farnosti Reľov pochádzajú štyri rehoľné sestry – dve z nich už zomreli (sr. Mária Dudžáková a sr. Akvina Krigovská), dve ešte žijú (sr. Ignácia Krempaská a sr. Lucia Galovičová). V samotnom závere tejto obsiahlej časti o náboženskom živote včera a dnes chceme venovať niekoľko riadkom práve týmto osobnostiam.

- **Sr. Mária Dudžáková:** Prvou známou rehoľnou sestrou, ktorá pochádzala z farnosti Reľov, je sr. Mária Dudžáková, krstným menom taktiež Mária (od Ježercana). Narodila sa v Reľove, kde bola aj pokrstená. Rozhodla sa vstúpiť do Kongregácie sestier misionárok Panny Márie. Noviciát mala v Rakúsku a potom pracovala medzi malomocnými. Neskôr bola preložená do Anglicka a ešte roku 1949 žila v londýnskom kláštore svojej rehole, kde pravdepodobne aj zomrela.

- **Sr. Akvina Krigovská:** Druhou rodáčkou z reľovskej farnosti, ktorá sa rozhodla pre rehoľné povolanie, bola sr. Akvina Krigovská, krstným menom Anna. Narodila sa 11. decembra 1923 v Reľove, v rodine Jána a Márie rod. Pisarčíkovej. Pokrstená bola 13. decembra 1923 v Reľove vtedajším farárom Romanom Lukáčom. Sviatosť birmovania jej vyslúžil spišský diecézny biskup Ján Vojtaššák 19. mája 1938 v Reľove. Koncom roka 1945 vstúpila do Kongregácie sestier Božského Vykupiteľa v Spišskej Novej Vsi. Podstata a cieľ – duch a poslanie – tejto rehole je spolupráca na diele vykúpenia pomocou činností, ktoré jej zveruje Cirkev – zvlášť pastoračného, charitatívneho a sociálneho charakteru (starostlivosť o chorých, chudobných a starých; výchova a výučba).

Už v nasledujúcom roku bola pridelená do košickej nemocnice, kde ošetrovala chorých. Roku 1959 bola spolu s inými rehoľnými sestrami sústredená v Slovenskej Ľupči na tamojšom hrade. Odtiaľ ju preložili do Jesenského. Po nežnej revolúcii – roku 1993 bola spolu so sr. Ignáciou Krempaskou preložená do Raslavič pri Bardejove, kde v tamojšom Charitnom dome posluhovali starým a chorým spolusestrám. Strávili tam však len jeden rok a roku 1994 boli preložené do novopostaveného pútnického domu na Mariánskej Hore v Levoči. Sr. Akvine Krigovskej sa po krátkej dobe zhoršil zdravotný stav a odišla do Charitného domu vo Vrícku. Zomrela 29. januára 1999, pochovaná je vo Vrícku.

- **Sr. Ignácia Krempaská:** Treťou rehoľnou sestrou z farnosti Reľov, a prvou z obce Hágy, je sr. Ignácia Krempaská, krstným menom Mária. Narodila sa 4. decembra 1927 v Hágoch, v rodine Jána a Márie rod. Pisarčíkovej. Pokrstená bola vtedajším reľovským farárom Štefanom Dudaškom 11. decembra 1927 vo farskom kostole v Reľove. Sviatosť birmovania prijala z rúk spišského diecézneho biskupa Jána Vojtaššáka 19. mája 1938 v Reľove. Po skončení druhej svetovej vojny sa rozhodla ísť v šľapajách sr. Akviny Krigovskej a 11.

mája 1946 prekročila prah Kongregácie sestier Božského Vykupiteľa v Spišskej Novej Vsi. Prvý rok v reholi strávila ako kandidátka. Roku 1947 počas slávenia svätej omše vtedajším spišským diecéznym biskupom Jánom Vojtaššákom prijala rehoľné rúcho. Následné roky boli časom noviciátu – cvičenia sa v rehoľnom živote.

Po skončení noviciátu roku 1949 zložila sr. Ignácia Krempaská počas svätej omše, ktorú slúžil spišský diecézny biskup Ján Vojtaššák, prvé časné sľuby – tieto sa každý rok obnovovali. Dňa 9. júla 1956 zložila večné sľuby chudoby, čistoty a poslušnosti. V 50. rokoch absolvovala zdravotnú školu v Košiciach a jedenásť rokov pracovala v tamojšej nemocnici na rôznych oddeleniach. Roku 1959 bola sústredená v Slovenskej Ľupči na hrade, kde strávila štyri roky. Počas tohto obdobia pracovala spolu s ostatnými rehoľnými sestrami na tamojšom JRD – hrabali seno, oberali mak, zbierali zemiaky. Roku 1963 bola preložená do Pilníkova v Čechách, kde 18 mesiacov pracovala v ústave pre mentálne choré ženy. V septembri roku 1964 bola preložená na Velehrad. V tamojšom ústave pre postihnutých pracovala nepretržite 26 rokov.

Na Slovensko sa vrátila po nežnej revolúcii – najprv do Charitného domu vo Vrúcku, neskôr do Lieskovca pri Humennom (1990), opäť do Vrúcka (1991), do Sniny (1992), do Raslavíc (1993) a napokon na Mariánsku Horu v Levoči (1994). Počas týchto krátkych zastávok sr. Ignácia Krempaská striedavo učila náboženstvo (Lieskovec a Snina) a starala sa o nevládne rehoľné sestry (Vrúcko a Raslavice). Na Mariánskej Hore v Levoči slúžila pútnikom i tým, ktorí tam prichádzali na duchovné cvičenia. Strávila tam krásnych trinásť a pol roka. Začiatkom roka 2008 odišla do Charitného domu vo Vrúcku, kde žije až dodnes. Nakoniec azda jednu zaujímavosť – dúfam, že mi to sestrička odpustí – pre jej nevšednú pokoru a starostlivosť naplnenú láskou, ako aj fyzickú podobu, prischlo sr. Ignácii Krempaskej nepísané oslovenie „*Slovenská matka Tereza*“.

• **Sr. Lucia Galovičová:** Hovorí sa – „*To najlepšie nakoniec*“. Povedzme si teda niekoľko slov o rehoľnej sestre, ktorá mala tú milosť, aby prežila krásnych päť rokov vo Vatikáne a bola jednou z prvých gratulantov novozvoleného svätého otca Benedikta XVI. Zatiaľ ostatnou rehoľnou sestrou z reľovskej farnosti je sr. Lucia Galovičová, krstným menom Terézia. Narodila sa 1. septembra 1954 v Reľove, v rodine Jakuba a Márie rod. Bielákovej ako posledná z deviatich detí. Krst jej vyslúžil vtedajší reľovský farár Serafin Rončák 4. septembra

1954 v Reľove. Sviatosť birmovania prijala z rúk kapitulného vikára Jozefa Ligoša 20. júna 1971 taktiež v Reľove.

Po skončení Základnej školy v Reľove a Spišských Hanušovciach nastúpila do učilišťa „Obnova Vkus“ v Spišskej Starej Vsi. Chodila tam však len jeden rok, lebo ako 14 – 15 ročná dostala milosť „svätého povolania“ a v srdci sa vážne zaoberala myšlienkou na zasvätený život. Z ničoho nič sa veselá a jednoduchá dievčina ukázala jedného dňa na fare a povedala, že sa chce stať rehoľnou sestrou. Čo si zaumienila, to aj uskutočnila. V septembri 1970 odišla do Čiech, kde pracovala medzi rehoľnými sestrami. Roku 1972 sa rozhodla vstúpiť do Spoločnosti Apoštolského života – k Dcéram Kresťanskej Lásky, ktoré založil svätý Vincent de Paul spolu so svätou Lujzou de Marillac. Spoločnosť vznikla vo Francúzsku (v Paríži) a bola založená pre službu chudobným. Keďže bola doba komunizmu, mohli pri sestrách pracovať len v Domovoch pre dôchodcov a v Ústavoch sociálnej starostlivosti.

Sr. Lucia Galovičová zložila svoje prvé sväté sľuby roku 1977. Rehoľné sľuby Dcer Kresťanskej Lásky sú ročné, obnovujú sa potichu vždy 25. marca – vo sviatok Zvestovania Pána. Toto obnovovanie napomáha prehlbovaniu sa vo vernosti, sporej s radosťou. Hoci od mladosti sr. Lucia túžila nosiť rúcho zasvätených osôb, mohla si ho obliecť až roku 1988, kedy sa ľady komunizmu začali postupne topiť. Na okraj možno spomenúť, že naša rodáčka si počas svojho pobytu v reholi urobila zdravotnú školu v Rumburku (severné Čechy) a 16 rokov pracovala ako ošetrovateľka v Krásnej Lipe. Rok pracovala v Mendrike pri Litomyšli, potom pri mentálne postihnutej mládeži na Budách pri Koline, neskôr v Bylanoch pri deťoch. Od roku 1992 sa starala o kňazov na odpočinku v Senohraboch, kde kedysi dokončil svoj život aj otec biskup Ján Vojtaššák.

Po rozdelení Československa roku 1993 bola sr. Lucia preložená z Čiech na Slovensko. Od spomínaného roka pracovala v Kňazskom seminári v Nitre. Ďalšia zmena prišla na rad roku 2001, kedy bola sr. Lucia oslovená pre službu vo Vatikáne, kde následne pracovala do roku 2006. Zo svojho pobytu v Ríme si v srdci uchováva mnoho nezabudnuteľných chvíľ. Bolo jej dopriane vídavať svätého Otca Jána Pavla II. zblízka, ba mohla mu aj poslúžiť, keď občas prichádzal do Domu svätej Marty na obed. Prežila tam aj nezabudnuteľné udalosti, spojené s ukončením života tohto veľkého pápeža.

Ešte v bližšom kontakte mohla byť s terajším svätým Otcom Benediktom XVI. Ešte ako kardinál občas chodieval stolovať do ich domu. Ako sama dosvedčuje, prvé, čo jej na ňom udrelo do očí, bola

jeho veľká skromnosť a pokora. To z neho priam vyžarovalo. Nedá sa zabudnúť na deň jeho zvolenia za pápeža. Keď sa prvý raz vrátil z konkláve do Domu svätej Marty ako pápež, keď sa objavil vo dverách, všetci tliekali, plakali od šťastia, vystierali k nemu svoje ruky. Hoci ich tam bolo dosť veľa, každému daroval svoj čas, každý ho mohol osobne pozdraviť i srdečne objať. Roku 2006 „vypršala jej kadencia“ vo Vatikáne, a tak sa vrátila späť na rodné Slovensko. V súčasnosti žije a pôsobí v Kňazskom domove v Beckove, kde sa stará o chorých a nevládných kňazov.²⁰

* * * * *

Ťažko, ale predsa sme sa dostali až na koniec tejto kapitoly, i celej knihy. Snažili sme sa aspoň trošku poodhaliť bohatstvo prejavov viery a nábožnosti, ktoré mali a majú svoje miesto v jubilujúcej dvestoročnej farnosti Reľov. Tieto výrazy viery sú zviazané s konkrétnymi miestami náboženského kultu a s konkrétnymi kňazskými osobnosťami, o čom bola reč v tretej a štvrtej podkapitole. Z viery ľudu a jej prejavov vyrastajú aj duchovné povolania, na ktoré je reľovská farnosť skutočne bohatá. Preto záverečná podkapitola patrila práve tým rodákovi a rodáčkam, ktorí vykročili na cestu kňazstva alebo rehoľného života. Nech je toto rozprávanie pamäťou srdca, vďačnosťou za Božie dobrodenia, a taktiež povzbudením pre tých, ktorí hľadajú svoju životnú cestu oslavy Boha a služby človeku – či už v rodinnom alebo duchovnom povolaní.

Použité pramene:

- ¹ E. Pavlík, *Historický obraz Spišskej Starej Vsi a Zamaguria*, in: *Spišská Stará Ves a Zamagurie*, red. M. Griger, Košice 1988, s. 48.
- ² E. Pavlík, *Reformácia a protireformácia v Spišskej Magure*, in: *Z minulosti Spiša XII.*, red. I. Chalupecký, Levoča 2004, s. 42-50.
- ³ Tamže, s. 50-57.
- ⁴ *Kanonická vizitácia z 18. júla 1801*, Archív Rímskokatolíckeho Farského úradu v Reľove; J. Marhefka, *Dejiny obce a farnosti Reľov*, magisterská práca, Spišská Kapitula 1995, s. 17-20.
- ⁵ E. Pavlík, *Reľov*, rukopis, Privátny Archív Eduarda Pavlíka ml.
- ⁶ J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 30-31; M. Krempaská, svedectvo vo forme rukopisu, Privátny Archív Ondreja Štefaňaka; Ž. Brežinová, svedectvo v osobnom rozhovore.
- ⁷ *Kronika obce Reľov*, Archív Obecného úradu v Reľove; A. Štefaňák, svedectvo v osobnom rozhovore.
- ⁸ E. Klepáčová, *Od Adventu po Krista Kráľa*, Bratislava 1997, s. 23-25; P. Nebus, svedectvo v osobnom rozhovore; O. Štefaňák, osobné svedectvo.
- ⁹ *Matrika pokrstených, sobášených a pochovaných 1896 – 2008*, Archív Rímskokatolíckeho Farského úradu v Reľove.
- ¹⁰ J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 20-22; V. Wágner, zápisky na farské oznamy z rokov 1897 – 1904, Archív Rímskokatolíckeho Farského úradu v Reľove; J. Štefaňák, svedectvo v osobnom rozhovore; M. Pustulková, svedectvo v osobnom rozhovore; O. Štefaňák, osobné svedectvo.
- ¹¹ *Kanonická vizitácia z 25. júna 1832*, Archív Rímskokatolíckeho Farského úradu v Reľove; *Kronika obce Reľov*, op. cit.; Jo. Marhefka, svedectvo v osobnom rozhovore; A. Štefaňák, svedectvo v osobnom rozhovore.
- ¹² *Kanonická vizitácia z 18. júla 1801*, op. cit.; *Kanonická vizitácia z 25. júna 1832*, op. cit.; J. Soska, svedectvo v osobnom rozhovore; Jo. Marhefka, svedectvo v osobnom rozhovore; F. Marhefka ml., svedectvo v osobnom rozhovore; O. Štefaňák, osobné svedectvo.
- ¹³ J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 20; O. Štefaňák, osobné svedectvo.
- ¹⁴ E. Pavlík, *Polské vplyvy a Spišská Magura*, in: *Spiš, vlastivedný zborník 2*, red. K. Král, Spišská Nová Ves 1968, s. 118; *Matrika pokrstených, sobášených a pochovaných 1787 – 1896*, (Reľov), Štátny oblastný archív v Levoči; *Kanonická vizitácia z 18. júla 1801*, op. cit.; J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 23.
- ¹⁵ J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 23-24; *Sčítanie ľudu roku 1869 – Reľov*, Štátny oblastný archív v Levoči; Schematizmy Spišskej diecézy z rokov 1811 – 1921; *Matrika pokrstených, sobášených a pochovaných 1896 – 2008*, Archív Rímskokatolíckeho Farského úradu v Reľove.
- ¹⁶ J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 24-25; *Kronika obce Reľov*, op. cit.; Schematizmy Spišskej diecézy z rokov 1921 – 1992; *Matrika pokrstených, sobášených a pochovaných 1896 – 2008*, Archív Rímskokatolíckeho Farského úradu v Reľove; O. Štefaňák, osobné svedectvo; Por. *Zločiny komunizmu na Slovensku*, red. G. Smolíková, Prešov 2001.
- ¹⁷ E. Pavlík, *Reľov*, rukopis, Privátny Archív Eduarda Pavlíka ml.; Schematizmy Spišskej diecézy z rokov 1992, 1996, 2005; O. Štefaňák, osobné svedectvo.
- ¹⁸ J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 32-33; Schematizmy Spišskej diecézy z rokov 1839 – 1992.
- ¹⁹ Schematizmus Spišskej diecézy z roku 2005; *Matrika pokrstených, sobášených a pochovaných 1896 – 2008*, Archív Rímskokatolíckeho Farského úradu v Reľove; J. Bielač, svedectvo v osobnom rozhovore; J. Penxa, svedectvo v osobnom rozhovore; J. Marhefka, svedectvo v osobnom rozhovore; Š. Bielač, svedectvo v osobnom rozhovore; Jo. Marhefka ml., svedectvo vo forme rukopisu, Privátny Archív Ondreja Štefaňaka; O. Štefaňák, osobné svedectvo.
- ²⁰ *Matrika pokrstených, sobášených a pochovaných 1896 – 2008*, Archív Rímskokatolíckeho Farského úradu v Reľove; M. Krempaská, svedectvo vo forme rukopisu, Privátny Archív Ondreja Štefaňaka; T. Galovičová, svedectvo vo forme rukopisu, Privátny Archív Ondreja Štefaňaka; J. Marhefka, *Dejiny obce...*, op. cit., s. 35.